

KRIMINALOMSORGEN

Bøteteneste som alternativ til subsidær fengselsstraff når boten ikke betales

Pilotprosjekt i Troms fylke

Evalueringsrapport av
Birgitte Langset Storvik

*Kriminalomsorgens Utdanningscenter KRUS
Oslo, januar 2015*

FORORD

På oppdrag fra Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) har Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) skrevet en oppsummerende rapport om bøtetenesten, som ble innført som et pilotprosjekt for bosatte i Troms fylke med virkning fra 01.01.14.

Bøteteneste innebærer at botlagte som ikke evner å betale boten, i stedet for å gjennomføre subsidiær fengselsstraff, kan søke om å utføre samfunnsnyttig teneste eller andre kriminalitetsforebyggende tiltak utenfor fengsel.

Formålet med rapporten er å bidra i vurderingen av videre drift og eventuell hensiktsmessig utvidelse av ordningen. Rapporten kan også bidra til en avklaring av hvilke utfordringer man bør jobbe videre med i utviklingen av bøtetenesten, slik at ordningen blir så god som mulig.

KRUS, januar 2015

Hans-Jørgen Brucker
Direktør

TAKK

Jeg ønsker å rette en stor takk til Odd-Petter Woll, som velvillig har besvart alle spørsmål som har dukket opp underveis i utarbeidingen av rapporten. Jeg vil også takke Knut Henriksen og Trond H. Ringstad som har bidratt med viktig informasjon. Takk til alle botlagte som har tatt seg tid til å besvare spørreskjemaet. Tusen takk til Ragnar Kristoffersen, som har vært til stor hjelp med å finne tall i statistikken. Torunn Højdahl og Berit Johnsen takkes for å ha lest hele rapporten og kommet med verdifulle innspill.

Birgitte L. Storvik

SAMMENDRAG

Denne evalueringsrapporten handler om bøteteneste, som ble innført som et pilotprosjekt i Troms fylke fra 01.01.14. Prosjektet administreres av Troms og Finnmark friomsorgskontor. Rapporten baserer seg på innhentet data i perioden 01.01.14 til 31.12.14.

Bøteteneste er et alternativ til subsidiær fengselsstraff når boten ikke betales, og innebærer at botlagte i stedet kan utføre samfunnsnyttig tjeneste eller andre kriminalitetsforebyggende tiltak utenfor fengsel. Formålet er å øke bruk av straff i samfunnet, frigi fengselsplasser og unngå gjeldsfengsel og sosial diskriminering. Innholdet i bøtetenesten består primært av samfunnsnyttig tjeneste. Friomsorgen har inngått avtaler med oppdragsgivere innenfor flere kommuner og frivillige organisasjoner. Mange oppdrag er utført i form av rehabilitering av Røde Kors' lokaler i Tromsø.

Resultatene viser at det i oppstartfasen er brukt forholdvis mye ressurser på en liten gruppe lovbrutere. Av 228 bøtesaker mottok Kriminalomsorgen 62 søknader om bøteteneste. 43 søknader ble innvilget, 2 ble avslått og 35 saker ble iverksatt i løpet av 2014. Per 31.12.14 var 24 av sakene avsluttet etter fullført bøteteneste eller betaling. Inntrykket er at bøteteneste likevel gir en samfunnsøkonomisk gevinst. For det første har det skjedd en reduksjon i antall gjennomførte fengselsdøgn bøtesoning i Troms fylke. I 2014 ble det gjennomført 1 561 timer bøteteneste. Det tilsvarer 781 dager sparte fengselsdøgn. For det andre ser vi gode resultater av samfunnsnyttige oppdrag som er utført av de botlagte. For det tredje får botlagte anledning til å gjøre opp for seg på en verdig måte, i stedet for å belaste samfunnet ytterligere med å sitte i fengsel. Tilbakemeldinger på spørreskjemaer fra botlagte som har avsluttet bøtetenesten, viser at alle er fornøyd med gjennomføringen. Flere gir uttrykk for at det er en god følelse å kunne gjøre opp for seg i form av noe samfunnsnyttig. De er også godt fornøyd med samarbeidet med friomsorgen.

Studien viser at det kan være vanskelig for friomsorgen å nå ut til de botlagte. Dette gjelder både ved utsendelse av informasjon om muligheter for å søke om bøteteneste, og etter mottatt søknad i forbindelse med innkalling til kartleggingssamtale eller oppstartmøte. Friomsorgen har satt inn mye ressurser for å forsøke å spore opp utilgjengelige personer, noe som har gitt marginal gevinst.

Undersøkelsen viser også at det brukes mye ressurser på å finne ut av hvorvidt bøter er betalt. Det kan ta lang tid før friomsorgen blir orientert om innbetalte bøter, noe som kan medføre unødvendig mye forarbeid i saker som ikke ender med bøteteneste. Kommunikasjonen mellom friomsorgen, Statens innkrevingsentral og bøtekontoret hos politiet fungerer ikke optimalt.

Den samfunnsnyttige tjenesten er stort sett gjennomført på en tilfredsstillende måte. Ingen saker har blitt avbrutt som følge av brudd på vilkår. Det er eksempler på at botlagte har møtt påvirket av berusende midler på arbeid. Konsekvensen har vært avvisning fra arbeidsplassen og avtale om nytt oppmøtetidspunkt. Det hender også at botlagte avlyser avtalte timer, bl.a. pga. sykdom. Til nå er det ikke avkrevet legeerklæring. Praksisen er ikke forenlig med den som gjelder for samfunnsstraff.

Troms og Finnmark friomsorgskontor har kommet godt i gang med å etablere rutiner og inngå avtaler med oppdragsgivere. Det anbefales at pilotprosjektet i Troms fylke fortsetter, slik at

antall timer gjennomført bøteteneste øker. Det anbefales videre at pilotprosjektet utvides til en eller flere byer (f.eks. Oslo eller Bergen), der søknadsgrunnlaget er større og de botlagte befinner seg innenfor et mindre geografisk område. På den måten kan det testes ut en annen organisering og erfare eventuelle stordriftsfordeler.

Det er uvisst hva som skjer når straffeloven 2005 trer i kraft. Antall bøtesonere vil trolig bli betydelig redusert, da den subsidiære fengselsstraff etter ny bestemmelse som hovedregel bare skal gjennomføres i tilfelle hvor lovbryteren har betalingsevne, men likevel unnlater å betale. Målgruppen for bøteteneste vil således bli innsnevret. Ved en fortsettelse av pilotprosjektet vil man kunne erfare hvordan den nye straffeloven slår ut med hensyn til målgruppen for bøteteneste.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	7
1.1 Kort om bakgrunn	7
1.2 Mandat for evalueringen	7
1.3 Formålet med evalueringsrapporten	7
1.4 Datakilder	8
1.5 Personopplysningslovens krav til behandling av personopplysninger	9
2. BØTESTRAFF OG BØTESONING	10
3. HVA ER BØTETJENESTE?	12
3.1 Definisjon	12
3.2 Regelverk	13
3.3 Bakgrunn for innføring av bøtetjeneste	14
4. PILOTPROSJEKTET I TROMS FYLKE	16
4.1 Beskrivelse av prosjektet	16
4.2 Oversikt over antall saker	17
4.3 Saksgang	18
4.4 Gjennomføring og innhold	20
4.4.1 Timetall og gjennomføringstid	20
4.4.2 Innhold og praktisk gjennomføring	20
4.4.3 Ruskontroll	21
4.4.4 Brudd på vilkår og unnlatt oppmøte grunnet sykdom	22
4.5 Samarbeid	22
4.5.1 Samarbeid med andre former for straffegjennomføring i samfunnet	22
4.5.2 Samarbeid med kommuner	22
4.5.3 Samarbeid med Statens innkrevingsentral	23
4.6 Hvem gjennomfører bøtetjeneste?	24
4.7 Resultater fra spørreskjema fra botlagte	25
4.7.1 Informasjon om muligheter for bøtetjeneste	25
4.7.2 Informasjon om innholdet i bøtetjenesten og hva som var forventet	25
4.7.3 Hvor fornøyd er du med gjennomføringen av bøtetjenesten?	25
4.7.4 Samarbeidet med friomsorgen under straffegjennomføringen	26
4.7.5 Har bøtestraff vært krevende å gjennomføre?	27
5. DRØFTING OG ANBEFALINGER	28
5.1 Bøtetjenesten i forhold til målgruppen og reduksjon i bruk av fengsel	28
5.2 Ressursbruk og økonomi	29
5.3 Søkermassen og virkemidler som kan øke søknadsmengden	30
5.4 Konsekvenser bøtetjenesten har for straffegjennomføring i samfunnet	31
5.5 Hva fungerer bra og hva kan forbedres for å oppnå en god bøtetjeneste?	32

KILDER OG LITTERATUR	36
VEDLEGG 38	

1. INNLEDNING

1.1 Kort om bakgrunn

Bøtteneste som alternativ til subsidiær fengselsstraff når boten ikke betales ble vedtatt ved lov 24. juni 2011 nr. 35 og trådte i kraft 01.01.14, jf. straffegjennomføringsloven¹ § 16 a. Ordningen er i første omgang innført som et pilotprosjekt for bosatte i Troms fylke. Kriminalomsorgen region nord og Troms og Finnmark friomsorgskontor² har ansvaret for gjennomføring av pilotprosjektet.

Bøtteneste innebærer at botlagte som ikke evner å betale boten, i stedet for å gjennomføre subsidiær fengselsstraff, kan søke om å utføre samfunnsnyttig tjeneste eller andre kriminalitetsforebyggende tiltak utenfor fengsel. Dette gjelder etter at Statens innkrevingsentral har forsøkt å inndrive boten i tre år, og saken er sendt til kriminalomsorgen for fullbyrding av den subsidiære straffen.

1.2 Mandat for evalueringen

Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) har bedt Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) om å evaluere bøttenesten som et bidrag i vurdering av videre drift og eventuell hensiktsmessig utvidelse av ordningen. Det følger av oppdragsbrev datert 03.11.2014 at følgende skal bringes frem:

- a) *Vurdere bøttenesten i forhold til målgruppen og reduksjon i bruk av fengsel.*
- b) *Synliggjøre ressursbruk og økonomi.*
- c) *Synliggjøre bakgrunn for eventuell lav søkerandel og vurdere virkemidler som kan øke søknadsmengden.*
- d) *Undersøke hvilke konsekvenser etablering av bøtteneste har for andre former for straffegjennomføring i samfunnet.*
- e) *Synliggjøre hva som fungerer bra og hva som kan forbedres for å oppnå en god bøtteneste.*

Rapporten baserer seg på innhentet data fra hele 2014.

1.3 Formålet med evalueringsrapporten

Formålet med rapporten er først og fremst å gi et kunnskapsgrunnlag for dem som skal ta overordnede beslutninger om hvorvidt ordningen med bøtteneste skal videreføres og utvides. Hovedvekten er lagt på hva som kan være nyttig å vite for beslutningstakerne.

Rapporten gir først en kort innledning om bøttestraff, bøtesoning og bøtteneste. Deretter presenteres pilotprosjektet i Troms fylke, med vekt på omfanget av bøttenesten, saksgang og gjennomføring. Videre presenteres synspunkter fra botlagte (resultater fra spørreskjema). I siste kapittel presenteres noen utfordringer det kan være interessant å se nærmere på ved vurdering av videre drift av bøttenesten.

¹ Lov 18. mai 2001 nr. 21.

² Tidligere Troms friomsorgskontor.

1.4 Datakilder

Følgende datakilder er benyttet for å belyse momentene i oppdragsbrevet pkt. a til e (se kap. 1.2 ovenfor):

Foreliggende data

- Gjennomgang av *bakgrunnsdokumenter* knyttet til bøtetenesten. Tekster i lovproposisjoner, budsjettproposisjoner, tildelingsbrev, lover, regelverk og rapporter er vurdert og sammenfattet.
- Innhentet *statistisk materiale* fra KOMPIS,³ Statistisk sentralbyrå (SSB),⁴ Nordisk statistikk (NS),⁵ Kriminalomsorgens årsstatistikk for 2013⁶ og Kriminalomsorgen region sør.⁷
- Mottatt friomsorgens månedlige statusoppdateringer.

Data innhentet spesielt for undersøkelsen

- Jevnlige *samtaler* med lokal prosjektleder Odd-Petter Woll ved Troms og Finnmark friomsorgskontor (personlige møter, telefon og mail).
- Gjennomført en *samtale* med prosjektleder Per Ivar Vangstad i Kriminalomsorgen region nord. Samtalen fant sted på hans kontor og varte ca. en halv time.
- Gjennomført to *samtaler* med prosjektleder ved Troms og Finnmark friomsorgskontor og de to arbeidslederne som følger opp botlagte som gjennomfører bøteteneste. Målet med samtalene var å få en beskrivelse av hvordan ordningen fungerer i praksis, både positive erfaringer og spesielle utfordringer. Begge samtalene ble gjennomført i friomsorgens lokaler og varte hver for seg i ca. to og en halv time.
- *Observert* lagerlokalene til bøtetenesten og besøkt noen av stedene der bøtetenesten utfører oppdrag, bl.a. i lokalene til Røde Kors i Tromsø.
- Utarbeidet og innhentet svar på *spørreskjemaer* som ble utdelt til botlagte som avsluttet gjennomføring av bøtetenesten i perioden mai til desember 2014 (se vedlegg 1). Skjemaet ble overlevert botlagte i forbindelse med avslutningssamtale med friomsorgen. Sammen med skjemaet fulgte et brev med orientering til botlagte om bl.a. undersøkelsen og formålet (se vedlegg 2). Skjemaet ble sendt til KRUS i lukket konvolutt. Formålet med spørreskjemaene var å belyse botlagtes opplevelse med gjennomføring av bøteteneste.

³ Kriminalomsorgens interne dataverktøy.

⁴ www.ssb.no.

⁵ Kristoffersen (2013).

⁶ www.kriminalomsorgen.no.

⁷ Statistikk over bøtesonere 2013 og 2014.

1.5 Personopplysningslovens krav til behandling av personopplysninger

Melding om behandling av personopplysninger ble sendt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) den 15.05.14. I brev av 27.05.14 uttales det at prosjektets behandling av personopplysninger tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven. Alle data som formidles fra prosjektet skal være anonymisert, og det skal ikke lagres personopplysninger etter at prosjektet er avsluttet.

2. BØTESTRAFF OG BØTESONING

Bot er en straffereaksjon som innebærer at den siktede pålegges å betale et bestemt beløp til det offentlige. Bot kan idømmes av retten ved *dom*, jf. straffeloven § 15 eller av påtalemyndigheten ved *forelegg*, jf. straffeprosessloven § 255. Regler om utmåling av bot står i straffeloven §§ 26 a til 28. Det er ingen grenser for hvor stor eller liten boten kan være. Ved fastsettelse av boten tas det hensyn til handlingens grovhet, siktedes skyld og hans økonomi.

Bot kan også ilegges i form av *forenklet forelegg*. Det kan gis av politiet for overtredelse av vegtrafikkloven og småbåtloven, og av tolltjenestemenn for mindre alvorlige smuglersaker. Bøteleggelsen skjer da etter faste satser.

Bot er den mest brukte straffarten i Norge. I 2012 ble det idømt ca. 300 000 bøter, dvs. mer enn 90 prosent av alle idømte straffer.⁸ Den største andelen bøter ble gitt ved forenklet forelegg. Brudd på vegtrafikkloven var det dominerende hovedlovbruddet.

Hvis boten ikke betales etter gjentatte forsøk på innkreving fra Statens innkrevingsentral, risikerer botlagte å måtte gjennomføre en fastsatt fengselsstraff (*subsidiær fengselsstraff*). Den subsidiære fengselsstraffen kan normalt være inntil tre måneder, men inntil 4 ½ måned når flere lovbrudd pådømmes under ett (straffeloven § 63). Forholdstallet mellom bot og subsidiær fengselsstraff vil som regel være 1:2, dvs. at en bot på 1000 kroner gir to dager subsidiær fengselsstraff.⁹ Ved forenklet forelegg er den subsidiære fengselsstraffen standardisert. Formålet med å fastsette en subsidiær fengselsstraff i bøtesaker er å skape et pressmiddel for å få den botlagte til å betale.

I 2013 mottok kriminalomsorgen 4 494 bøter, hvorav 1 060 ble iverksatt for bøtesoning. Botlagte satt til sammen 23 634 dager i fengsel i 2013. Daglig middeltall bøtesonere var 68. Det tilsvarer 72 fengselsplasser med 94 % belegg. Per 31.12.13 var det 1 235 bøtesonere i soningskø. En del bøter betales i siste liten, slik at tallet ikke viser det reelle behovet for fengselsplasser.

I 2014 mottok kriminalomsorgen 5 810 bøter, hvorav 1 179 saker ble iverksatt for bøtesoning, dvs. en økning fra 2013. Botlagte satt til sammen 31 079 dager i fengsel i 2014. Daglig middeltall bøtesonere i 2014 var 85. Det tilsvarer 90 fengselsplasser med 94 % belegg.

I 2014 ble størstedelen av bøkene (ca. 60 %) avsonet i fengsel med lavere sikkerhetsnivå, ca. 30 % ble avsonet i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, mens resten ble avsonet utenfor fengsel, primært i behandlingsinstitusjon etter straffegjennomføringsloven § 12.

Erfaring viser at mange som innkalles til bøtesoning unnlater å møte. Vi har ikke klart å finne tall for hele landet, men har innhentet tall fra Kriminalomsorgen region sør, som har ført egen statistikk. Der ble 631 personer innkalt til bøtesoning i 2014. 271 betalte bøkene i sin helhet etter innkalling, 108 personer møtte til bøtesoning, mens hele 252 unnløt å møte, dvs. at oppmøteprosenten var ca. 17. Samme lave oppmøteprosent gjaldt for 2013. De som ikke møter etter innkalling og unnlater å betale, blir normalt registrert som etterlyst av politiet, men

⁸ www.ssb.no

⁹ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff.

prioriteres ikke. De botlagte blir sjeldent pågrepet, og bøtene kan bli liggende til de er foreldet.

Mange fengsler nedprioriterer innkalling av bøtesonere, grunnet plassmangel. Bøtesonere må vike til fordel for varetektsinnsatte og domfelte med lengre dommer. Det hender også at bøtesonere som møter etter innkalling blir avvist ved oppmøte i fengslet grunnet plassmangel.

I forslag til straffelov 2005 innskrenkes muligheten for å gjennomføre subsidiær fengselsstraff når boten ikke betales, sammenliknet med dagens ordning.¹⁰ Bakgrunnen for forslaget er at ingen som utgangspunkt skal måtte sone på grunn av manglende betalingsevne.¹¹ Endringen innebærer at adgangen begrenses til tilfeller hvor lovbryteren har betalingsevne, men likevel unnlater å betale boten eller der allmenne hensyn tilsier det. Allmenne hensyn kan ifølge proposisjonen være hvis en tilbakefallsforbryter flere ganger er ilagt bot, uten å ha evne til å betale. Ny straffelov ventes iverksatt i løpet av 2015,¹² og vil sannsynligvis medføre en betydelig reduksjon i antall bøtesonere.

¹⁰ Jf. § 55, jf. straffeprosessloven § 456 fjerde ledd, 2. punktum. Loven er vedtatt men ikke trådt i kraft.

¹¹ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff side 311 og 312.

¹² <http://www.dagbladet.no/2014/02/15/nyheter/rettssaker/politi/politikk/straffelov/31831388/>.

3. HVA ER BØTETJENESTE?

3.1 Definisjon

Bøteteneste innebærer at botlagte som ikke evner å betale bot fastsatt i dom, forelegg eller forenklet forelegg kan søke om å gjennomføre den subsidiære fengselsstraffen i form av samfunnsnyttig tjeneste eller andre kriminalitetsforebyggende tiltak utenfor fengsel, jf. straffegjennomføringsloven § 16 a første ledd, jf. § 53 første ledd. Botlagte forplikter seg til å møte upåvirket av berusende eller bedøvende midler til fastsatt tid og sted for bøtetenesten, jf. straffegjennomføringsloven § 16 a tredje ledd, jf. § 53 første ledd.

Det forutsettes at den botlagte har bosted og opphold i Norge i gjennomføringstiden. Inntil videre gjelder ordningen kun for botlagte bosatt i Troms fylke. For å være sikker på at bøteteneste ikke er i strid med forbud mot tvangsarbeid i Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 4 nr. 2 er det en forutsetning at botlagte samtykker i ordningen.

Bøteteneste avløser ikke fengsel som subsidiær straff, men gir botlagte mulighet til å velge samfunnsnyttig tjeneste i stedet for fengsel. Ordningen gjelder alle botlagte, herunder personer som gjennomfører ubetinget fengselsstraff, slik at disse kan overføres til bøteteneste etter løslatelse.

Tabell 1. Subsidiær fengselsstraff omgjort til bøteteneste

SUBSIDIÆR FENGSELSSTRAFF	
Inntil 3 mnd. (90 dager)	Inntil 4,5 mnd. (135 dager) ved flere lovbrudd

↓ ↓

BØTETJENESTE (En dag fengsel = to timer bøteteneste)	
2-180 timer	Inntil 270 timer ved flere lovbrudd
Gjennomføringstid 20 dager – 6 mnd.	Gjennomføringstid inntil 9 mnd.

Når botlagte får innvilget søknad om bøteteneste, fastsetter kriminalomsorgen et *timetall* fra 2 til 180 timer og en *gjennomføringstid* fra 20 dager til 6 måneder, jf. straffegjennomføringsloven § 16 a andre ledd. Dersom flere lovbrudd pådømmes under ett (straffeloven § 63) kan timetallet settes inntil 270 timer og gjennomføringstiden inntil 9 måneder.

I proposisjonen foreslås som rettesnor for fastsettelse av timetall at en dag subsidiær fengselsstraff tilsvarer to timer bøteteneste.¹³ Det samme foreslås i utkast til forskrift om bøteteneste § 2 (ikke fastsatt).

¹³ Prop. 93 L (2010-2011) s. 18.

Gjennomføringstiden fastsettes skjønnsmessig, ut fra type innhold og hvor hyppig botlagte har anledning til å møte. Antall pålagte timer skal fullføres i løpet av gjennomføringstiden. Dersom botlagte ikke rekker å fullføre alle de pålagte timene innenfor fastsatt gjennomføringstid, kan tiden forlenges før den utløper, men ikke ut over 6 eller 9 måneder.

Gjennomføringstiden kan avbrytes, f.eks. hvis botlagte blir syk, jf. straffegjennomføringsloven § 16 a femte ledd. Bestemmelsene om avbrudd i straffegjennomføringsloven § 57 i forbindelse med samfunnsstraff gjelder tilsvarende, jf. § 16 a tredje ledd.

Straffen avsluttes når botlagte har gjennomført alle timene, selv om det gjenstår noe av gjennomføringstiden. Botlagte kan når som helst velge å avslutte bøtetenesten, enten ved å betale restbeløpet eller ved å gjennomføre subsidiær fengselsstraff.

Kriminalomsorgen fastsetter det nærmere *innholdet* i bøtetenesten, etter samme regler som gjelder for samfunnsstraff,¹⁴ jf. straffegjennomføringsloven § 16 a tredje ledd. Innholdet kan bestå av samfunnsnyttig tjeneste, program eller andre tiltak som er egnet til å motvirke ny kriminalitet. Føringer fra Justisdepartementet sier at bøtetenesten som hovedregel skal bestå av samfunnsnyttig tjeneste;¹⁵

«Formålet med subsidiær samfunnsstraff ved bot er prinsippet om gjenoppretting. Hensikten er at den botlagte gjør opp for seg gjennom samfunnsnyttig tjeneste ved å utføre samfunnsnyttig tjeneste i regi av friomsorgen. Tjenesten kan bestå i oppdrag fra offentlige etater, private selskaper og frivillige og ideelle organisasjoner.»

Dette følges opp i utkast til forskrift om bøteteneste § 3 (ikke fastsatt), der det står at bøtetenesten som hovedregel skal bestå av samfunnsnyttig tjeneste. Andre tiltak vil først være aktuelle «...dersom helsemessige forhold eller andre omstendigheter gjør samfunnsnyttig tjeneste særlig byrdefullt for botlagte.» Andre tiltak kan være individuelle samtaler, behandling, kurs, konfliktråd, økonomirådgivning etc. Så langt er det kun samfunnsnyttig tjeneste som har blitt benyttet, se nærmere i kapittel 4.4.2 nedenfor.

Dersom botlagte bryter bestemmelser som gjelder for bøtetenesten eller det er mistanke om at vedkommende har begått eller vil begå straffbar handling eller unndra seg gjennomføringen, kan botlagte overføres til bøtesoning i fengsel, jf. straffegjennomføringsloven § 16 a femte ledd.

3.2 Regelverk

Kriminalomsorgsdirektoratet, Kriminalomsorgen region nord og Troms og Finnmark friomsorgskontor har under pilotperioden samarbeidet om å etablere regelverk og rutiner for bøtetenesten. Justisdepartementets føringer i Prop. 93 L (2010-2011) er lagt til grunn i arbeidet, i tillegg til erfaringer underveis. Utkast til forskrift og retningslinjer med nærmere regler om bl.a. fastsetting av timetall, innhold, gjennomføring og avbrudd ble sendt fra

¹⁴ Se straffegjennomføringsloven § 57.

¹⁵ Prop. 93 L (2010-2011) side 19.

Kriminalomsorgsdirektoratet til Justisdepartementet høsten 2014. Reglene er per 20.01.15 ikke fastsatt.

3.3 Bakgrunn for innføring av bøteteneste

Etter tidligere straffelov § 28 var det mulig for domfelte å tjene opp boten ved å arbeide for det offentlige. Bestemmelsen var lite brukt i praksis, og ble opphevet da den nye straffeprosessloven trådte i kraft 01.01.86. I ettertid er det i ulike sammenhenger reist spørsmål om å innføre en ordning med adgang til opptjening av bot ved arbeid for det offentlige.¹⁶

I Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) ble tanken om bøteteneste luftet. Departementet så betenkeligheter med gjeldende rett og ville utrede en ordning hvor subsidiær fengselsstraff ble erstattet med samfunnsstraff. En samlet justiskomiteé støttet forslaget, jf. Innst. S. nr. 169 (2008-2009). Spørsmålet var også oppe i forbindelse med Stortingets behandling av Ot.prp. nr. 31 (2006-2007) *Tiltak for å avvikle soningskøen og bedre innholdet i straffegjennomføringen*. Justiskomiteen uttalte at lukkede fengselsplasser ikke burde benyttes til avsoning av bøter, jf. Innst. O. nr. 82 (2006-2007). Det ble videre bedt om at regjeringen kom tilbake til Stortinget med en utredning vedrørende bøtesonings, der subsidiær straff kunne være samfunnsstraff og ikke bare fengsel.

Våren 2010 sendte Justisdepartementet forslag om endring i straffeloven ut på høring. Forslaget gikk ut på at botlagte kunne velge samfunnsstraff i stedet for fengsel som subsidiær reaksjon ved bot. Følgende ble uttalt om målsettingen:¹⁷

«Hensikten med endringen er å øke bruken av samfunnsstraff uten at formålet med den subsidiære straffen svekkes. Departementet antar at samfunnsstraff ofte vil være en mer egnet subsidiær reaksjon enn fengsel, og en slik ordning vil dessuten frigi fengselsplasser. Med samfunnsstraff får den subsidiære straffen ikke samme preg av gjeldsfengsel og sosial diskriminering som dagens ordning.»

Det følger videre av høringsnotatet at bruk av samfunnsstraff kan bidra til at lovbrøtere med betalingsevne hovedsakelig betaler boten selv, fordi familie og venner ikke har samme grunn til å stille opp for å unngå fengsel. En utfordring med ordningen kunne være å finne en ressursøkonomisk forsvarlig balanse mellom ønsket om å redusere bruken av fengselsstraff og bruk av ressurser på en alternativ subsidiær straff. Videre kunne det bli utfordrende å bevare den subsidiære straffens funksjon som betalingspressmiddel samt gi regler som var tilpasset målgruppen både når det gjaldt straffastsetting, innhold i straffen og konsekvenser ved brudd.

De fleste høringsinstanser var gjennomgående positive til forslaget. Ordningen ble sett på som et hensiktsmessig og humant reaksjonsmiddel. Noen så imidlertid betenkeligheter med at mange av dagens bøtesonere var personer med alvorlige rusproblemer, gjerne kombinert med psykiske lidelser, og at det kunne kreve en betydelig ressursinnsats for å få disse til å gjennomføre straff utenfor fengsel. Noen mente at forslaget fremsto som en ressurskrevende ordning for relativt få personer.

¹⁶ Se NOU 1983:57 og Røstad Lov og Rett (1984).

¹⁷ Se Prop. 93 L (2010-2011) side 11.

Med bakgrunn i synspunkter fra høringsinstansene og for å oppnå en mer smidig saksbehandling, gikk det endelige lovforslaget ut på at den som ikke evner å betale boten, kan velge å gjennomføre den subsidiære fengselsstraffen som *bøteteneste* utenfor fengsel.¹⁸

I det opprinnelige statsbudsjettet for 2013-2014¹⁹ ble bøteteneste foreslått innført som en landsdekkende ordning med virkning fra 01.01.14. I revidert statsbudsjett²⁰ ble bøtetenesten begrenset til et pilotprosjekt for bosatte i Troms fylke.

¹⁸ Prop. 93 L (2010-2011).

¹⁹ Prop. 1 (2013 – 2014).

²⁰ Prop. 1 S (2013-2014).

4. PILOTPROSJEKTET I TROMS FYLKE

4.1 Beskrivelse av prosjektet

Bøtteneste ble iverksatt som pilotprosjekt i Troms fylke med virkning fra 01.01.14. Følgende hovedmålsettinger fremgår av prosjektbeskrivelsen:²¹

1. Etablere tilbud til botlagte i Troms fylke med bøtteneste som alternativ til soning av subsidiær fengselsstraff.
2. I løpet av 2014 utvikle rammeverk og erverve tilstrekkelig erfaringsgrunnlag både når det gjelder antall saker og problemstillinger.
3. Bringe frem grunnlag for evaluering av bøttenesten og for vurdering av eventuell etablering i resten av landet.

Prosjektet ble i første omgang gitt en tidsramme på ett år. Det ble forutsatt at man i løpet av denne perioden hadde gjort seg tilstrekkelig erfaringer til å fortsette utrulling av bøttenesten til resten av landet. Kriminalomsorgsdirektoratet har bevilget penger til Kriminalomsorgen region nord for at pilotprosjektet i Troms skal kunne fortsette i 2015.

Kriminalomsorgsdirektoratet tildelte Kriminalomsorgen region nord kr. 700.000,- til dekning av engangsinvesteringer og kr. 360.000,- for driftsutgifter til prosjektet i 2013. I 2014 fikk regionen tildelt driftsmidler gjennom det ordinære disponeringsskrivet på 2,7 millioner kroner.

Prosjektet ledes av en seniorrådgiver i Kriminalomsorgen region nord. Andre tilsatte er lokal prosjektleder ved Troms og Finnmark friomsorgskontor i 50 % stilling (i tillegg til 50 % EK-koordinering²²) og to arbeidsledere i 100 % stilling, som blant annet har ansvar for å følge opp botlagte som gjennomfører bøtteneste. Disse ble rekruttert fra arbeidsdriften i Tromsø fengsel, og er utdannet hhv. rørlegger og platearbeider. Arbeidslederne har kontor plass i friomsorgens lokaler.

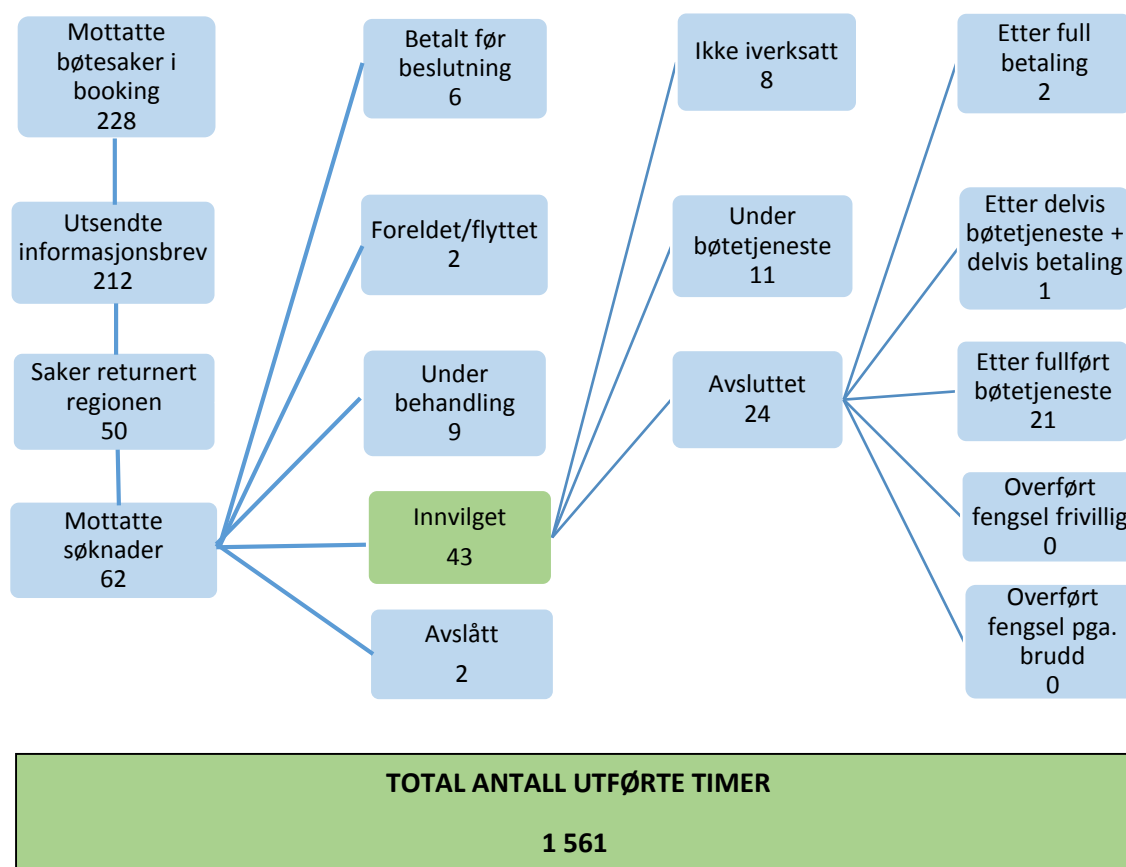
Det er kjøpt inn diverse utstyr, som kontorrekvisita, mobiltelefoner, PC, arbeidsklær, verneutstyr og verktøy. Det leies et garasjelegg i nærheten av friomsorgskontoret hvor utstyr blir oppbevart. Det leases en bil, tilhenger og diverse maskiner (snøfreser, gressklipper m.m.).

²¹ Se prosjektbeskrivelse datert 04.02.14.

²² Straffegjennomføring med elektronisk kontroll, jf. straffegjennomføringsloven § 16 andre ledd.

4.2 Oversikt over antall saker

Tabell 2. Statistikk over bøtetenesten i Troms fylke per 31.12.14

Fra 01.01.14 til 31.12.14 mottok Kriminalomsorgen region nord 228 bøtesaker i booking på personer bosatt i Troms fylke. Dette utgjorde totalt 496 krav med et utestående beløp på 2 828 106 kroner og 4 970 subsidiære fengselsdøgn. Den minste boten var på 750 kroner og utgjorde 1 døgn subsidiær fengselsstraff, mens den største boten var på 59 900 kroner og utgjorde 120 døgn subsidiær fengselsstraff.

Det ble sendt ut informasjonsbrev med søknadsskjema til 212 personer. 50 bøtesaker ble returnert til Kriminalomsorgen region nord for innkalling til fengsel. Det gjaldt personer som frimomsorgen etter lang tid ikke hadde oppnådd kontakt med, eller som de la til grunn ikke ville fremme søknad om bøteteneste. Flere av de botlagte som mottok informasjon hadde betalt boten i sin helhet og noen hadde flyttet ut av Troms fylke, slik at det ikke var aktuelt å søke om bøteteneste. Kriminalomsorgen mottok 62 søknader. Det utgjør 27 % av alle mottatte bøtesaker.

Av de mottatte søknadene betalte seks personer bøkene i sin helhet før beslutning. En person flyttet til et annet fylke og i ett tilfelle var bøkene foreldet. Per 31.12.14 var ni søknader under behandling og 43 var innvilget. To av de innvilgede sakene gjaldt personer som gjennomførte ubetinget fengselsstraff på søknadstidspunktet.

Bare to søknader er avslått. Det ene avslaget er begrunnet med at botlagte hadde problemer med å møte til kartleggingssamtale. Da han først møtte, var han synlig beruset og lite samarbeidsvillig. Friomsorgen hadde ikke grunn til å tro at han ville være i stand til å overholde de krav og vilkår som gjaldt for bøtetenesten. Den andre søknaden ble avslått fordi botlagte under gjennomføring av ubetinget fengselsstraff på institusjon etter straffegjennomføringsloven § 12 brøt vilkår og ble tilbakeført til fengsel. I begge sakene ble det besluttet at den subsidiære straffen etter bøter skulle gjennomføres i fengsel.

Av de 43 sakene som var innvilget per 31.12.14 var 8 ikke iverksatt, 11 var under bøteteneste og 24 var avsluttet.

To av de botlagte avsluttet ved å betale hele boten før første arbeidsdag, en avsluttet ved å betale deler av boten etter delvis gjennomført bøteteneste mens 21 botlagte gjennomførte bøtetenesten fullt ut. Ingen har valgt å avbryte for å gjennomføre boten i fengsel. Heller ingen har blitt overført til fengsel grunnet brudd på vilkår for bøtetenesten.

Totalt er det gjennomført 1 561 timer bøteteneste i 2014. Det tilsvarer 781 fengselsdøgn (2,3 fengselsplasser gjennom et helt år med 94 % belegg). Over 80 prosent av timene ble gjennomført siste halvår, etter at man hadde fått etablert gode rutiner og avtaler med oppdragsgivere.

4.3 Saksgang

Troms og Finnmark friomsorgskontor sender ut *informasjon* om mulighet for å søke om bøteteneste til alle botlagte bosatt i Troms fylke som er registrert i booking (se informasjonsbrev og søknadsskjema i vedlegg 3 og 4). Det sendes samtidig ut informasjonsbrosjyre og ferdigfrankert svarkonvolutt. Søknadsfristen er 14 dager. For å sikre at informasjonen når ut til de botlagte, kontrolleres adressene i saksdokumenter fra Statens innkrevingsentral og politiet, samt at de kvalitetssikres gjennom NAVs arbeidsgiver- og arbeidstakerregister og folkeregisteret. Mange av de utsendte informasjonsbrevene kommer likevel i retur grunnet ukjent adresse. Det gjelder særlig botlagte som lever under ustabile boligforhold, og utenlandske statsborgere som ikke lenger oppholder seg på oppgitte asylmottak.

Dersom botlagte ikke svarer innen fristens utløp forsøker friomsorgen å kontakte botlagte, for å sikre seg at de har mottatt informasjonen. Gjennom dialog ønsker de å motivere botlagte til å søke om bøteteneste. Erfaring viser imidlertid at det kan være vanskelig å nå ut til en del av de botlagte.

I perioder har det blitt satt inn ekstra ressurser for å oppsøke botlagte som ikke har søkt innen fristen. Det har bl.a. blitt søkt på Gule sider og Digitale Medier 1881 for å finne telefonnumrene. Erfaringer med dette er at mange botlagte ikke befinner seg i søkbare registre. Det er også mange som ikke besvarer telefonoppringningene. Når det oppnås kontakt forklarer noen at de har byttet adresse mens andre ikke har tatt seg bryet med å undersøke om det har kommet noe informasjon i posten. Noen hevder at de ikke har mottatt informasjon og får dette tilsendt på nytt. Enkelte hevder at de har betalt eller ønsker å betale boten.

Dersom det ikke oppnås kontakt eller botlagte gir uttrykk for at de ikke ønsker å søke om bøteteneste, blir bøtesaken returnert til regionen for innkalling til gjennomføring av subsidiær fengselsstraff. Noen saker returneres fordi det er uaktuelt med bøteteneste grunnet flytting ut av Troms fylke, eller at bøtene er betalt eller foreldet.

Alle *søknader* om bøteteneste sendes via dokumentcenteret i Sandnes til Troms og Finnmark friomsorgskontor. Etter mottatt søknad kontaktes botlagte for å avtale tidspunkt for kartleggingssamtale. I denne fasen kan det også være vanskelig å oppnå kontakt med botlagte, ved at de ikke besvarer henvendelser på oppgitt telefonnummer. Det er utarbeidet et skriftlig dokument som i slike tilfeller sendes botlagte med frist for å kontakte bøtetenesten. Om botlagte ikke responderer på dette, blir saken returnert til regionen for innkalling til gjennomføring av den subsidiære fengselsstraffen.

I *kartleggingssamtale* med botlagte gjøres en kortfattet vurdering av botlagtes arbeidsevne, arbeidsvilje og eventuelle sikkerhetsmessige forhold av betydning. Bøteteneste er et lavterskeltilbud, og det skal mye til for at botlagte finnes uegnet. Det viktigste er at vedkommende anses i stand til å møte rusfri til avtalt oppmøte. Kartleggingen utføres av arbeidsleder, og det benyttes et kartleggingsskjema under samtalen (se vedlegg 5). Botlagte signerer også et forpliktende skjema (se vedlegg 6). Samtalen skjer primært ved personlig oppmøte ved friomsorgskontoret, alternativt per telefon, og varer normalt en drøy halvtime. Tid brukt til kartleggingssamtale regnes ikke med som en del av timetallet i bøtetenesten.²³

Etter gjennomført kartlegging sender arbeidsleder en innstilling til jurist og friomsorgsleder, som fatter vedtak i saken. Saksbehandlingstiden fra friomsorgen mottar søknad til vedtak om bøteteneste foreligger varierer fra sak til sak, men var lengst den første tiden etter oppstart av prosjektet. Det tok noe tid før bøtemodul i KOMPIS var på plass. Dessuten måtte arbeidslederne opplæres i bruk av etatens IKT verktøy og gjennomføring av kartleggingssamtaler. Den første tiden ble søkere fra Tromsø kommune prioritert, slik at saksbehandlingstiden ble noe lengre for botlagte fra andre kommuner. Etter hvert som rutinene har kommet på plass har saksbehandlingstiden blitt redusert, men varierer ut fra hvor raskt man får tak i botlagte og finner et tidspunkt som passer for kartleggingssamtale. Normalt tar det ca. 1-2 måneder fra friomsorgen mottar søknaden til vedtak om bøteteneste foreligger.

På bakgrunn av kartleggingen utarbeider friomsorgen en *gjennomføringsplan*, hvor timetall, maksimal gjennomføringstid, innhold og øvrige rammer for gjennomføringen beskrives (se mal for gjennomføringsplan i vedlegg 7). Det avtales et tidspunkt for *oppstartssamtale* med botlagte, som markerer starten på gjennomføringstiden (iverksettelse). I oppstartssamtalen blir gjennomføringsplanen gjennomgått og signert og det avtales tid og sted for første oppmøte. Samtalen gjennomføres i friomsorgens lokaler, ved arbeidsplassen eller per telefon (ved lange avstander). Ved overføring fra fengsel til bøteteneste skjer oppstartssamtalen i forkant av løslatelsen for å unngå foreldelse av bøtene.²⁴ Gjennomføringstiden påbegynnes ikke før vedkommende er løslatt. Tid brukt til oppstartssamtale regnes ikke med som en del av timetallet i bøtetenesten.²⁵

²³ Fremgår i utkast til retningslinjer til bøteteneste (ikke fastsatt).

²⁴ Det løper ingen foreldelsesfristen så lenge domfelte gjennomfører fengselsstraff, men den begynner å løpe så snart vedkommende blir løslatt, jf. straffeloven § 97.

²⁵ Fremgår i utkast til retningslinjer om bøteteneste (ikke fastsatt).

I noen saker kan det ta tid fra søknaden innvilges til det blir gjennomført oppstartsamtale og saken iverksettes. Det hender også at det tar lang tid fra oppstartsamtales finner sted til botlagte kommer i gang med arbeid. Årsaken til dette kan være manglende arbeidsoppdrag i aktuell kommune eller at botlagte sitter i fengsel, er i et utdanningsforløp eller har en arbeidssituasjon som det vil være uheldig å avbryte. I noen saker skyldes utsettelsen manglende kontakt med botlagte eller at botlagte sier han vil betale boten i stedet for å gjennomføre bøteteneste.

4.4 Gjennomføring og innhold

4.4.1 Timetall og gjennomføringstid

Gjennomføringstid og antall timer fastsettes i gjennomføringsplanen. Av iverksatte saker strekker de *planlagte timene* seg fra 8 til 192 timer. De fleste sakene (15) ligger innenfor 50-100 timer, mens 14 ligger under 50 timer.

Tabell 3. Antall planlagte timer per bøtesoner (iverksatte saker) N=35

	Under 50 timer	50 - 100 timer	100 - 150 timer	Over 150 timer	Totalt
Antall	14	15	5	1	35

Lengden på *gjennomføringstiden* er avhengig av hvor hyppig den botlagte har mulighet til å møte til bøteteneste. Den planlagte gjennomføringstiden av iverksatte saker strekker seg fra en til seks måneder. De fleste ligger på 4 måneder. I mange saker fullføres de pålagte timene på kortere tid enn planlagt, slik at den faktiske gjennomføringstiden blir kortere. I ett tilfelle ble gjennomføringstiden forlenget, fordi botlagte i en periode ikke hadde anledning til å gjennomføre bøteteneste.

Tabell 4. Lengden av planlagt gjennomføringstid per bøtesoner (iverksatte saker) N=35

	1 mnd.	3 mnd.	4 mnd.	6 mnd.	9 mnd.	Totalt
Antall	7	7	10	9	2	35

4.4.2 Innhold og praktisk gjennomføring

Så langt har botlagte kun fått tilbud om *samfunnsnyttig tjeneste*, i samsvar med forarbeidene og føringer fra KDI. Troms og Finnmark friomsorgskontor gir i samtaler uttrykk for at denne prioriteringen er riktig. Det begrunnes blant annet med at arbeidslederne som gjennomfører kartleggingssamtalene er best egnet til å vurdere domfeltes arbeidsevne, og at de ikke har erfaring med å kartlegge øvrige behov. Deres generelle inntrykk er også at botlagte synes dette er den beste måten å gjøre opp for seg på.

Den samfunnsnyttige tjenesten består i praktisk arbeid i regi av arbeidsledere tilsatt ved friomsorgskontoret. Oppdrag er gitt gjennom kommuner og friville organisasjoner, herunder:

- Renovering av bygningsmasser og vedlikehold på uteområder (Røde kors og kommunale oppdrag).

- Vedlikehold av golfbane (Tromsø golfpark).
- Forarbeid og oppsetting av plankegjerd rundt kommunal institusjon.
- Forefallende oppdrag i regi av arbeidslaget Harstad kommune.
- Sykkelverksted og trykkeri (INKO Harstad, vernet kommunal virksomhet).
- Drift av flerkulturell kafe (Frivillighetsentralen i Lenvik kommune).
- Palle og veistikke verksted (MITRA-vernede bedrift).
- Produksjon av oljelenser (Nortro Nordreisa vernet bedrift).

Et eksempel som kan trekkes frem er arbeidet som er gjort i lokalene til Røde Kors i Tromsø. Store deler av bygningen har blitt rehabilitert. Et lite innbydende felles toalett/dusjrom med mugg i dusj-sonen ble totalt strippet og bygget opp på nytt. Rommet ble delt i to og fremstår i dag som et funksjonelt kontor og et lite toalett. Videre har to nedslitte hybler og ett vaskerom blitt slått sammen til et stort og innbydende konferanserom for utleie og internt bruk. Bøtjetjenesten har bl.a. lagt nytt gulv, kledd vegger med malte plater og malt taket. Det er også påbegynt rehabilitering av en annen hybel, samt et lite rom som skal innredes til kjøkken.

I Tromsø har friomsorgen fått flere henvendelser fra idrettslag og andre organisasjoner med spørsmål om bøtjetjenesten kan påta seg arbeidsoppdrag. Friomsorgen har hatt ønske om å inngå samarbeid med ulike kirkesamfunn, da man ser et mulig behov for vedlikehold av kirkebygg og kirkegårder. Til nå har det ikke vært noen positiv respons på slike henvendelser.

Oppdragene gjennom bøtjetjenesten er lavterskeltilbud, og arbeidslederne forsøker å tilpasse sysselsettingen ut fra den enkeltes ferdigheter og interesser. Lengden på arbeidsdagene tilpasses den enkelte, men varer normalt fra fire til syv timer. Bøtjetjenesten forsøkes tilrettelagt slik at botlagte eventuelt kan utføre sitt ordinære arbeid, skolegang, attføringsopplegg e.l. uten fravær. Botlagte får bare tilbud om å arbeide på dagtid. Det kan være utfordrende hvis botlagte normalt er sysselsatt på annet måte på dagtid, men så langt har ikke dette vært noe problem. Ved behov blir timene konsentrert i nærmere angitte perioder.

Arbeidslederne er mye til stede under gjennomføringen, men har ikke anledning til å være alle steder det utføres bøtjetjeneste til enhver tid. De er alltid til stede i forbindelse med iverksettelse, uansett hvor oppdragene skal utføres. Ved oppdrag i Tromsø er de ofte til stede ved oppstart av arbeidsdagen, og kontrollerer at arbeidet har blitt utført. Arbeidslederne bruker en del tid på å kjøre og hente botlagte til og fra oppdragsstedene. Det er inngått avtaler med eksterne oppdragsgivere som bistår i oppfølgingen, som melder fra til friomsorgen ved eventuelle brudd på vilkår for bøtjetjenesten.

4.4.3 Ruskontroll

For å kontrollere at botlagte overholder vilkåret om å møte upåvirket av berusende eller bedøvende midler til avtaler, ble det i starten av prosjektperioden alltid foretatt utåndingsprøve ved oppstart første arbeidsdag. Av praktiske hensyn gjøres dette nå kun i forbindelse med mistanke om rusing. I utgangspunktet blir det foretatt en klinisk vurdering av om botlagte fremstår som merkbart påvirket. Det er ikke avkrevet urinprøve av noen botlagte.

4.4.4 Brudd på vilkår og unnlatt oppmøte grunnet sykdom

Det er friomsorgsleder som avgjør konsekvensen av eventuelle brudd, etter innstilling fra arbeidsleder og lokal prosjektleder. Til nå har det ikke vært noen alvorlige brudd i Troms, slik at man ikke har fått testet ut rutinene ved bruddsaker. Ved noen tilfelle har botlagte blitt observert påvirket av narkotika eller alkohol ved oppmøte, uten at det har blitt behandlet som bruddsak. Botlagte har fått en muntlig advarsel, blitt avvist fra arbeidsplassen og fått beskjed om å møte upåvirket til neste avtale. Ved ett tilfelle ble to personer mistenkt for å ha møtt beruset på arbeid. En av dem gjennomførte bøteteneste og en annen samfunnsstraff. I bøtetenestesaken ble det kun gitt en muntlig advarsel og avvisning fra arbeidsplassen, mens det i samfunnsstraffsaken ble reagert med bruddmelding.

I et annet tilfelle hadde botlagte over tid vist en negativ tone overfor arbeidslederne. Vedkommende fikk en muntlig advarsel, og situasjonen bedret seg betraktelig. Det er ikke rapportert om noen tilsvarende episoder overfor samarbeidspartnere.

Det hender at botlagte avlyser avtalte timer grunnet sykdom. For noen skjer dette relativt ofte. I ett tilfelle meldte botlagte seg syk ca. annenhver avtalte arbeidsdag gjennom flere uker (6 av 12 dager). Det avkreves ikke legeerklæring i forbindelse med sykdom. Botlagte får kun beskjed om å møte opp til ny avtale. Grunnet sterke føringer fra KDI om at flest mulig personer skal gjennomføre bøteteneste i pilotperioden, har friomsorgen vært svært tålmodig i enkelte saker.

4.5 Samarbeid

4.5.1 Samarbeid med andre former for straffegjennomføring i samfunnet

Bøtetenesten har vært positiv med tanke på internt samarbeid på friomsorgskontoret. I tillegg til å drifte bøtetenesten har arbeidslederne aktivisert andre domfelte der det er utfordrende å sysselsette disse i ordinært arbeid eller andre former for samfunnsnyttig tjeneste. Bøtetenesten har per 31.12.14 administrert 275 timer samfunnsstraff og 60 timer sysselsetting for domfelte på EK.²⁶ Antall timer avtok etter hvert som flere timer bøteteneste ble iverksatt, da det ble mindre tid til å aktivisere andre domfelte.

4.5.2 Samarbeid med kommuner

Friomsorgen har inngått skriftlige avtaler med de største kommunene i Troms fylke. Avtalene går ut på at personer som gjennomfører bøteteneste skal gjøre oppdrag for kommunen i regi av Troms og Finnmark friomsorgskontor. Friomsorgen har ansvaret for alle praktiske sider ved ordningen, herunder å vurdere aktuelle oppdrag i forhold til kapasitet og domfeltes egnethet, gjennomføre løpende risiko- og sårbarhetsanalyser, stille med arbeidsklær/utstyr, transport til og fra ved behov samt oppfølging av arbeidsledere. Kommunens ansvar er å kartlegge og opplyse friomsorgen om hvilke oppdrag som kan utføres.

²⁶ Straffegjennomføring med elektronisk kontroll.

De store kommunene har stort sett vært positive til samarbeid. Troms, Harstad, Nordreisa, Lenvik og Bardu kommune har undertegnet samarbeidsavtaler. Målselv kommune ønsket ikke å inngå en slik avtale. Mindre kommuner har først blitt kontaktet etter hvert som bøteteneste har vært aktuelt for en innbygger i deres egen kommune. Friomsorgen erfarer at enkelte små kommuner er skeptiske til å inngå samarbeid om bøteteneste. Deres inntrykk er at kommunene frykter at ordningen vil skape merarbeid og det utvises en generell mistro til denne gruppen straffedømte.

Det er en forutsetning at arbeid kan utføres i nærheten av botlagtes bosted, og manglende oppdrag i en kommune kan medføre at personer som søker om bøteteneste likevel må gjennomføre subsidiær fengselsstraff. Så langt er det ingen eksempler på dette. I ett tilfelle tok det nærmere et halvt år før man fikk på plass en arbeidsavtale. Friomsorgen hadde først planer om å hente botlagte slik at han kunne utføre arbeid i nabokommunen. Denne planen utgikk etter at man fikk på plass et oppdrag i hjemstedskommunen. I et annet tilfelle valgte botlagte selv å ta oppdrag i en annen kommune fordi han ikke ønsket å være synlig i hjemstedskommunen.

Friomsorgen har gjort en grundig arbeidsinnsats med å etablere aktuelle oppdrag. Det opplyses at de til nå har formelle og uformelle avtaler med et geografisk område som huser over 80 % av befolkningen i Troms fylke.

4.5.3 Samarbeid med Statens innkrevingsentral

Mange botlagte hevder at det er ikke aktuelt med bøteteneste fordi de har betalt hele eller deler av boten. Hvis de ikke kan fremlegge kvittering er friomsorgen avhengig av å få dette dokumentert på annet vis. Samarbeidet med Statens Innkrevingsentral (SI) var lenge en stor utfordring for friomsorgen. Av hensyn til personvernlovgivingen kunne ikke SI oppgi navn på botlagte. Tilbakemeldinger ble oppgitt i koder, og disse kunne være vanskelig å finne ut av etter hvert som mengden søknader økte.

Friomsorgen har etter hvert etablert et godt samarbeid med SI. Det er opprettet en kontaktperson som gir tilbakemeldinger på etterspurt saksstatus. Det arbeides med å skaffe kriminalomsorgen tilgang til saksregisteret til SI, slik at de på en enkel måte kan finne ut hvorvidt bøter er betalt eller ikke. Det vil eventuelt dreie seg om én tilgang hos friomsorgen og én i regionen. Saken er til utredning hos KDI.

Friomsorgen oppdager i forbindelse med kartleggingssamtaler at enkelte botlagte er i arbeid og tilsynelatende har evne til å betale hele eller deler av boten. De spør seg derfor hvor langt SI har gått i sitt arbeid med innkreving.

4.6 Hvem gjennomfører bøteteneste?

Alderen på dem som har gjennomført bøteteneste strekker seg fra 18 til 64 år. Den største andelen befinner seg i aldersgruppen 30 – 39 år.

Tabell 5. Alder (iverksatte saker) N=35

	Under 18 år	18-20 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	Over 50 år	Totalt
Antall	0	1	8	15	7	4	1	35

Det er bare to *kvinner* som har gjennomført bøteteneste. En kvinne søkte og fikk innvilget bøteteneste, men valgte å betalte hele boten før iverksettelse.

Tabell 6. Kjønn (iverksatte saker) N=35

	Menn	Kvinner	Totalt
Antall	33	2	35

Det er kun 1 *utenlandsk statsborger* som har gjennomført bøteteneste. Han kom fra Polen. Det er sendt ut informasjonsbrev til flere utlendinger, men mange av disse har kommet i retur grunnet ukjent adresse. Friomsorgen opplyser i samtale at de er i dialog med Politets utlendingsenhet for å se på rutiner som gjør det lettere å fange opp de utenlandske botlagte som er i målgruppen for bøteteneste.

Tabell 7. Statsborgerskap (iverksatte saker) N=35

	Norsk	Annet	Totalt
Statsborgerskap	34	1	35

Det har vært vanskelig å innhente fullstendig oversikt over hvilke *lovovertridelser* som ligger til grunn for de ilagte bøkene. Ut fra tilbakemeldinger fra dem som arbeider med bøteteneste, samt botlagte selv, er de fleste botlagt for ruspåvirket kjøring. I tillegg er noen botlagt for kjøring uten førerkort, fartsoverskridelser, nasking, heleri, momsunderslag og mindre alvorlige narkotikaforbrytelser.

Det er få av de botlagte som var i arbeid eller *sysselfatt* på annen måte før iverksettelse av bøtetenesten. Flere var arbeidsledige eller mottok sosialstønning, arbeidsavklaringspenger eller trygd fra NAV. Noen har påbegynt arbeid etter at de fikk innvilget bøteteneste.

Noen av dem som har gjennomført bøteteneste oppgir at de har eller har hatt et alkohol- eller annet *rusproblem*. Friomsorgens opplevelse er at kun en liten gruppe har rusproblematikk. De rusavhengige genererer imidlertid en god del merarbeid for arbeidslederne, bl.a. som følge av at de stadig unnlater å møte opp til avtaler og arbeidsoppdrag. Det er derfor lite ønskelig å ha flere personer med rusproblemer samtidig på samme arbeidsplass.

4.7 Resultater fra spørreskjema fra botlagte

I dette kapittelet presenteres resultater fra en anonym spørreundersøkelse blant dem som avsluttet bøttenestjenesten i perioden mai til desember 2014. Spørreskjemaet (se vedlegg 1) ble utdelt i forbindelse med avslutningssamtale med friomsorgen. Det var frivillig å svare på spørsmålene.

Det tok noe tid før skjemaet ble utarbeidet og det ble etablert gode rutiner for innhenting av svarene. Vi har derfor ikke klart å fange opp de aller første som avsluttet bøttenestjenesten. Det er også noen botlagte som ikke har besvart alle spørsmålene. Det var tilfelle der botlagte fikk utdelt tosidig kopi, og ikke fikk med seg spørsmålene på side to. Etter at dette ble fanget opp, sørget vi for at skjemaene ble delt ut på ensidige kopier.

Av de 24 botlagte som avsluttet bøttenestjenesten i 2014 har 18 svart på undersøkelsen, dvs. 75 % av mulige respondenter. I tillegg har vi mottatt svar fra en person som under kartleggingssamtalen bestemte seg for å betale hele boten. I og med at bøttenestjenesten aldri ble iverksatt for vedkommende, var flere spørsmål ubesvart fordi de var irrelevante. Vi valgte likevel å inkludere spørreskjemaet i rapporten, da det i kommentarfeltene ble gitt mye verdifull informasjon. De mottatte erfaringene gir oss et refleksjonsgrunnlag og en indikasjon på noen av de botlagtes opplevelse av ordningen.

Den første delen av spørreundersøkelsen omhandler bakgrunnsdata og kjennetegn ved de botlagte (spørsmål 1-8). De resterende spørsmålene tar for seg botlagtes erfaringer med bøttenestjenesten (spørsmål 9-21). Spørsmålene som dreier om informasjon om bøttenestjenesten, relasjonen mellom botlagte og friomsorgen og gjennomføringen av bøttenestjeneste, er sentrale. I tillegg til svaralternativer valgte vi å åpne for at botlagte kunne komme med utfyllende kommentarer, fordi det gir mer nyanserte synspunkter om bøttenestjenesten.

4.7.1 Informasjon om muligheter for bøttenestjeneste

Respondentene har svart på hvor de først fikk informasjon om muligheter for å gjennomføre bøttenestjeneste. Av 19 svar opplyser de fleste (17) at de fikk informasjon om bøttenestjenesten gjennom brev fra kriminalomsorgen. En fikk informasjon på telefon fra fengslet mens en annen først ble orientert om ordningen av en som hadde gjennomført bøttenestjeneste tidligere.

4.7.2 Informasjon om innholdet i bøttenestjenesten og hva som var forventet

Respondentene har svart på hvor fornøyd de var med informasjon om innholdet i bøttenestjenesten og hva som var forventet av dem. Informasjonen ble gitt i brev fra Kriminalomsorgen og i forbindelse med kartleggings- og oppstartssamtale. Respondentene gir meget god skåre. Av 18 svar var alle veldig fornøyd (14) eller fornøyd (4). Ingen var litt fornøyd eller ikke fornøyd.

4.7.3 Hvor fornøyd er du med gjennomføringen av bøttenestjenesten?

Ved spørsmål om hvor fornøyd de var med gjennomføringen av bøttenestjenesten, ga de fleste respondenter svært god skåre. Av 15 svar var 10 veldig fornøyd og 4 fornøyd med gjennomføringen. Bare 1 svarte at han var litt fornøyd mens ingen svarte at de ikke var

fornøyd. Mange synes bøtetjenesten er en fin måte å få gjort opp for seg på. Følgende utsagn kom:

«Dette er en genial idé, gjøre nytte i samfunnet for bøter man er skyldig.»

«Å jobbe for pengene du er skyldig staten. Du får jo yta mer samfunnsnyttig av deg enn å sitte i ei fengselscelle og bli kjent med andre kriminelle.»

«Det er en god følelse å få gjort opp for seg ved å gjøre noe nyttig fremfor å belaste det offentlige ytterligere på grunn av egne gjerninger.»

«Veldig positivt å kunne bidra til noe nyttig, fremfor å være en ytterligere belastning for fengselsvesenet.»

«Følelse av å gjøre samfunnet en tjeneste.»

«For personer med dårlig inntekt, samt hvordan soningen foregår, er dette både et forebyggende og en verdig måte å vise for seg selv og andre at man tar «tak» i problemet.»

«Viktig å få gjort opp for meg på en eller annen måte.»

«Dette er en meget nyttig tjeneste. I bl.a. kommunal sektor er det et enormt etterslep på vedlikehold o.a., som er fine tiltak for denne type tjeneste.»

Mange sier seg også fornøyd med hvordan arbeidet ble tilrettelagt. Følgende utsagn kom:

«Tiltak har vært tilpasset ferdigheter og interesser, hvilket er viktig.»

«Viktig at det ikke anfekter min jobb».

«Positivt at jeg fikk jobbe alt bort på ti dager.»

«Positivt at jeg fikk gjennomføre på Mitra og at det kom fort i gang.»

«Synes det er helt topp å jobbe for Røde kors!»

En trekker frem som negativt «at dere ringer og maser så jævla mye», men var likevel veldig fornøyd med gjennomføringen. En annen presiserer at han ønsket mer oppfølging av hvorvidt han jobbet eller ikke.

4.7.4 Samarbeidet med friomsorgen under straffegjennomføringen

Respondentene ble spurt om hvor fornøyd de var med samarbeidet med friomsorgen under straffegjennomføringen. Tilbakemeldingene er bare positive. Av 16 svar var 12 veldig fornøyd og 4 var fornøyd. Ingen var litt fornøyd eller ikke fornøyd. En formulerte det slik:

«Jeg er veldig fornøyd med min kontaktperson for han fikk det til å skje fort og for at han var vennlig og flink til å ringe og informere underveis.»

Andre uttalte:

«Ble møtt på veldig positiv måte.»

«Så lenge man kommuniserer ordner alt seg.»

«De var veldig imøtekommende og positive. Fortsett å være imøtekommende og positive. Ha forståelse for personen som vil bruke bøtetjenesten og da vil flere få gode opplevelser, slik som jeg! Takk!»

4.7.5 Har bøtStraff vært krevende å gjennomføre?

Det var delte meninger i spørsmålet om bøtStraff var krevende å gjennomføre. Flertallet syntes ikke det var krevende. Av 18 svar var 10 uenig og 2 litt uenig i at det var krevende. Følgende uttales:

«Alle kan male og klippe gress.»

«Ikke krevende men helt greit arbeid.»

«Synes det har gått bra å gjennomføre på grunn av det gode samarbeidet.»

3 respondenter var helt enig og 1 var delvis enig i at det var krevende med gjennomføringen. Følgende uttales:

«Kjedelig å klippe gress i regnvær.»

«Litt krevende men greit arbeid.»

5. DRØFTING OG ANBEFALINGER

Punktene som fremgår i oppdragsbrevet fra KDI vil nedenfor bli vurdert. Det må presiseres at antall personer som har iverksatt og avsluttet bøtetenesten er begrenset, slik at det er et relativt lite erfaringsgrunnlag. Videre er pilotprosjektet gjennomført i et fylke med store avstander, noe som trolig krever en annen organisering enn det vil gjøre på et sted med flere botlagte og et mindre geografisk område.

5.1 Bøtetenesten i forhold til målgruppen og reduksjon i bruk av fengsel

Målgruppen for bøteteneste er botlagte i saker hvor påtalemyndigheten begjærer fullbyrdelse av subsidiær fengselsstraff, dvs. botlagte som etter gjentatte forsøk på innkreving fra Statens innkrevingsentral ikke har betalt boten. Pilotprosjektet gjelder kun for botlagte som er bosatt i Troms fylke. Alle de 43 innvilgede sakene gjelder personer som er bosatt i Troms fylke, hvor påtalemyndigheten har begjært fullbyrdelse av subsidiær fengselsstraff. De faller således innenfor målgruppen for pilotprosjektet.

Med bakgrunn i høringsuttalelser la departementet til grunn at målgruppen ville være preget av personer med alvorlige rusproblemer, ikke sjeldent kombinert med psykiske lidelser, som ofte kunne være lite motiverte for å gjennomføre bøteteneste.²⁷ I forbindelse med risikovurdering av bøtetenesten, ble det foretatt en vurdering av botlagte som gruppe.²⁸ Det ble bl.a. innhentet faktaopplysninger basert på bøtesoner i Ilseng fengsel²⁹ i 2009. Det opplyses at en stor andel botlagte ikke møtte selv til soning (75-90 %), men ble pågrepet av politiet. Mange ble utelukket fra fellesskapet ved ankomst grunnet rusing eller fordi de var slitne etter langvarig rusmisbruk. Ilseng fengsel hadde erfaring med at mange bøtesoner ikke var i stand til eller ville utføre arbeid inne i fengslet. Erfaringene med kvinnelige botlagte var i stor grad sammenfallende med de erfaringer man hadde med de mannlige, ifølge uttalelser innhentet fra Sandefjord fengsel og Ravneberget fengsel.

Tilbakemeldinger fra arbeidsledere i bøtetenesten viser at hovedvekten botlagte som til nå har gjennomført bøteteneste ikke er i samsvar med ovennevnte forventninger. Deres inntrykk er at det er få rusavhengige og ingen med merkbare psykiske lidelser. De fleste er arbeidsføre og motivert for arbeid, møter til avtaler og gjennomfører oppdragene på en tilfredsstillende måte. En av årsakene til dette kan være at informasjon om bøteteneste ikke når frem til tunge rusmisbrukere som lever under ustabile boligforhold. Det kan også ha en sammenheng med hvem som faktisk ønsker å gjøre opp for seg i form av bøteteneste. Gjennom kartleggingssamtalen har det også vært mulig å fange opp personer man ikke har tro på vil klare å gjennomføre bøteteneste. To søknader har blitt avslått på grunn av dette. Som det fremgår tidligere i rapporten skaper de få personene innenfor den antatte målgruppe en god del merarbeid for arbeidslederne.

Når det gjelder spørsmålet om bøtetenesten har medført *reduksjon i bruk av fengsel*, må det presiseres at antall bøtesaker i Troms fylke utgjør en begrenset del av alle bøtesaker på

²⁷ Se Prop.93 L (2010-2011) side 27.

²⁸ Risikovurdering (2011).

²⁹ Fengsel med lavere sikkerhetsnivå hvor en stor andel botlagte gjennomfører subsidiær fengselsstraff.

landsbasis. I 2013 ble det gjennomført 23 634 fengselsdøgn bøtesoning i hele landet, mens bøtesoning i Troms fylke utgjorde 361 fengselsdøgn. Antall døgn bøtesoning i Troms fylke utgjorde 1,5 % av det totale antallet i 2013.

Antall personer som har gjennomført bøteteneste er for lite til at det i vesentlig grad har virket inn på den totale fengselsbruken i hele landet. Vi kan likevel se en reduksjon i Troms fylke (Tromsø fengsel). I 2014 ble det gjennomført 31 079 fengselsdøgn bøtesoning i hele landet, mens bøtesoning i Troms fylke utgjorde 124 fengselsdøgn. I resten av landet var det altså en økning i antall fengselsdøgn bøtesoning fra 2013, mens det i Troms fylke var en reduksjon. Antall fengselsdøgn bøtesoning i Troms fylke utgjorde kun 0,4 % av det totale antallet i 2014.

Av de 124 døgnene bøtesoning som ble gjennomført i Troms fylke i 2014, ble 69 dager utholdt i behandlingsinstitusjon. De øvrige dagene gjaldt bøter som ble igangsatt i 2013, eller botlagte som ikke var bosatt i Troms fylke, slik at de ikke hadde anledning til å søke om bøteteneste. Det var altså ingen som gjennomførte bøtesoning i Troms fylke som var innenfor målgruppen for bøteteneste.

Det er gjennomført 1 561 timer bøteteneste i Troms fylke i 2014. Dette tilsvarer 781 dager sparte fengselsdøgn (2,3 fengselsplasser gjennom et helt år med 94 % belegg). De fleste timene bøtetenestene ble gjennomført siste halvår, etter at det var etablert avtaler med oppdragsgivere og innført gode saksbehandlingsrutiner. Vi må derfor kunne legge til grunn at antall timer bøteteneste og sparte fengselsdøgn i Troms vil øke for hele 2015.

Den foreslåtte endringen i straffeloven 2005, om å begrense bøtesoning til tilfeller hvor lovbryteren har betalingssevne,³⁰ vil sannsynligvis innsnevre antall bøtesonere betydelig. Det vil igjen redusere antall botlagte i målgruppen for bøteteneste, og må tas i betraktning ved vurdering av om ordningen skal utvides.

5.2 Ressursbruk og økonomi

Innføring av bøteteneste har så langt ikke hatt noen økonomisk gevinst for kriminalomsorgen. Det kan f.eks. vises på følgende måte:

Oppstart- og driftsutgifter i 2013/2014 utgjorde ca. 3,7 millioner kroner. Bøtetenesten har medført 781 dager sparte fengselsdøgn i 2014. Hvis vi legger til grunn at ca. 70 % av de subsidiære fengselsdøgnene ville ha vært gjennomført i avdeling med lavere sikkerhetsnivå og 30 % i avdeling med høyt sikkerhetsnivå, utgjør dette i overkant av 1,4 millioner kroner. (Gjennomsnittlig driftsutgift for ett fengselsdøgn i fengsel med lavere sikkerhetsnivå er beregnet til ca. 1 600 kroner og ca. 2 500 kroner i fengsel med høyt sikkerhetsnivå)³¹. De sparte utgiftene synes ikke å stå i forhold til hvor mye som er brukt på prosjektet. Det kan imidlertid ikke forventes et økonomisk overskudd i en etableringsfase, da det bl.a. må påregnes utgifter til innkjøp av utstyr, etablering av datasystem, ansettelsesprosesser etc. Det tar også tid før gode rutiner og avtaler med oppdragsgivere blir etablert. Nå som mye av dette

³⁰ Se kapittel 2 ovenfor.

³¹ Jf. Meld St.12 (2014-2015) side 14. Tallene er beregnet for 2013.

er på plass, må det kunne legges til grunn at antall timer gjennomført bøteteneste i Troms fylke vil øke, uten at det vil være behov for mer ressurser.

Som nevnt i innledningen er heller ikke innføring av bøteteneste begrunnet i økonomiske forhold, men bl.a. i ønske om øke bruk av straff i samfunnet, frigi fengselsplasser og unngå gjeldsfengsel og sosial diskriminering.³² Det må derfor pekes på noen samfunnsøkonomiske konsekvenser bøtetenesten fører med seg.

For det første får botlagte anledning til å gjøre opp for seg på en verdig måte, i stedet for å sitte i fengsel. De kan fortsette eventuell skolegang og yrkesaktivitet, og færre vil ta opp lån eller finansiere boten gjennom kriminelle handlinger. Botlagte med lite arbeidserfaring kan nyte godt av den arbeidstreningen de får gjennom bøtetenesten. Tilbakemeldinger på spørreskjemaer fra botlagte samt uttalelser fra arbeidslederne, viser at botlagte synes det er positivt å kunne bidra med noe nyttig i stedet for å være en belastning for samfunnet ved å sitte i fengsel, og at mange føler mestringsfølelse og ny giv. De fleste som har avsluttet bøtetenesten gir i spørreskjemaet uttrykk for at de har tro på et liv uten kriminalitet de neste fem årene. For det andre bidrar bøtetenesten med mye gratis dugnadsarbeid for det offentlige og frivillige organisasjoner.

5.3 Søkermassen og virkemidler som kan øke søknadsmengden

Av 228 mottatte bøtesaker i Troms fylke er det 62 som har søkt om bøteteneste, dvs. 27 %. Mange av de botlagte er ikke aktuelle for bøteteneste. Mange velger å betale boten eller inngå avtale om betalingsordning når de får informasjonsbrev. Det kan derfor synes som at bøteteneste har bevart den subsidiære straffens funksjon som betalingspressmiddel.

Hva kommer det av at det ikke er flere av de resterende som søker om bøteteneste? En forklaring kan være manglende informasjon om muligheter for å søke. Mange informasjonsbrev kommer i retur, og det er vanskelig å spore opp de botlagte. Dette gjelder særlig personer med ustabile boligforhold og utenlandske statsborgere. En annen årsak kan være at botlagtes livssituasjon gjør at det ikke får så store konsekvenser for vedkommende å sitte i fengsel, og synes det kan være like greit å gjøre opp for seg på den måten. En tredje årsak kan være spekulasjoner i at plassmangel i fengslene medfører at vedkommende uansett ikke vil få innkalling til bøtesoning.

Ut fra denne studien ser man at ulike årsaker sammen medfører en lav prosentvis søkermasse. Det kan spørres om søkermassen likevel er å anse som lav. Sammenlikner vi med antall mottatte bøtesaker på landsbasis i 2013, og hvor mange som gjennomførte bøtesoning, utgjør dette bare 24 % (1060 av 4494). Av mottatte bøtesaker er det altså prosentvis flere som har gjennomført bøteteneste i Troms fylke enn bøtesoning på landsbasis i 2013 (27 %). Her må det presiseres at det er mange botlagte som ikke blir innkalt til soning, og at en stor andel ikke møter etter innkalling.

Selv om Troms og Finnmark friomsorgskontor har satt inn mye ressurser for å nå ut til personer som ikke har søkt innen fristens utløp, viser ikke dette noen økning i antall saker. Et betimelig spørsmål er om ressursene som nedlegges i dette arbeidet står i samsvar med den

³²Se Prop. 93 L side 11.

gevinsten man oppnår. De færreste har friomsorgen klart å spore opp, og de fleste det oppnås kontakt med opplyser at de allerede har betalt boten eller ønsker å gjøre det.

Skal man oppnå en høyere søkerandel anbefales i stedet å gå ut med generell informasjon om muligheter for å gjennomføre bøtteneste. Det kan skje gjennom informasjonsmateriell fra kriminalomsorgen (brosjyrer og på nettet), i tillegg til informasjon gjennom politiet og Statens innkrevingsentral. Det kan f.eks. gis informasjon til botlagte allerede i forbindelse med utsendelse av trafikkbøter i posten. Etter hvert som flere personer har gjennomført bøtteneste vil også ordningen bli mer allment kjent.

På lang sikt bør det være mulig å rekruttere flere søkere blant botlagte som gjennomfører ubetinget fengselsstraff. Det er i dag et godt samarbeid mellom Troms og Finnmark friomsorgskontor og Tromsø fengsel, ved at fengslet varsler friomsorgen om domfelte som har bøter. Det er også delt ut brosjyrer om bøtteneste. Rekrutteringsgrunnlaget har imidlertid vært lite i 2014. Bare to innsatte i Tromsø fengsel ha vært innenfor målgruppen for bøtteneste. Det kan spørres om fengsler ellers i landet har vært kjent med ordningen, da det viser seg at ingen av dem som har gjennomført bøtteneste er overført fra fengsel utenfor Troms fylke. Det kan bety at mulige botlagte i andre fengsler som har bosatt seg i Troms fylke etter løslatelse, ikke har blitt fanget opp. Det kan f.eks. gjelde kvinnelige innsatte, hvor flere gjennomfører fengselsstraff i Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt eller Ravneberget fengsel på Østlandet.

Dersom bøttenesten utvides til resten av eller deler av landet, er det viktig at fengslene blir godt orientert om ordningen og at det innføres samarbeidsrutiner med friomsorgen. En del av kontaktbetjentarbeidet må være å informere innsatte om muligheten for bøtteneste og motivere dem til å søke. Aspirantene på KRUS må også få opplæring i bøtteneste.

5.4 Konsekvenser bøttenesten har for straffegjennomføring i samfunnet

Innføring av bøtteneste har vært positivt med tanke på samarbeid internt på friomsorgskontoret, ved at domfelte som gjennomfører bøtteneste, samfunnsstraff og hjemmesoneing med elektronisk kontroll (EK) har vært sysselsatt på samme arbeidsplass, i regi av bøttenestens arbeidsledere. Som tidligere vist er det totalt gjennomført 275 timer samfunnsstraff og 60 timer sysselsetting for domfelte på EK i regi av bøttenesten. Samarbeidet har avtatt noe etter hvert som bøttenesten har økt i omfang og arbeidslederne ikke har hatt kapasitet til å ta imot andre enn botlagte. Så lenge det er ledig kapasitet hos bøttenesten, anses et slikt samarbeid som en effektiv ressursutnyttelse.

Det bør være mulig med ytterligere samarbeid, f.eks. ved at botlagte utfører oppdrag som er etablert for samfunnsstraffdømte eller EK. Avtaler som inngås med kommuner og frivillige organisasjoner bør kunne relateres til alle typer straffegjennomføring i samfunnet. Ansatte ved friomsorgskontoret bør også kunne involveres i flere typer straffegjennomføring. Hvis bøttenesten gjennomføres langt unna friomsorgskontoret, kan det være hensiktsmessig at en annen enn arbeidslederen for bøttenesten foretar kontroll på arbeidsplassen, f.eks. kombinert med hjemmebesøk hos en person på EK eller gjennomføring av personundersøkelse av en person som bor i nærheten. På den måten oppnår man en effektiv ressursutnyttelse.

Det bør også vurderes om kartlegging av botlagte kan utføres av andre enn arbeidslederne, f.eks. av sosialkonsulenter i fengslene eller andre tilsatte i friomsorgen. Fordelen med at arbeidslederne utfører kartleggingen er at de sitter med fagkunnskap som gjør det enkelt å vurdere botlagtes arbeidsevne. De er også kjent med de ulike oppdragene. Andre ansatte i friomsorgen har imidlertid erfaring med å kartlegge og utarbeide gjennomføringsplan for samfunnsstraffdømte og domfelte som gjennomfører EK. Det bør således ikke være noe problem for disse å utføre kartlegging av botlagte. De kan også ha bedre forutsetninger for å vurdere alternative tiltak dersom botlagte vurderes til å ha manglende arbeidsevne.

5.5 Hva fungerer bra og hva kan forbedres for å oppnå en god bøteteneste?

Både muntlige tilbakemeldinger til arbeidslederne og skriftlige tilbakemeldinger på spørreundersøkelsen viser at botlagte er godt fornøyd med gjennomføringen og synes det er en positiv måte å gjøre opp for seg på. Mange gir uttrykk for at bøtetenesten gir dem følelse av å gi noe tilbake til samfunnet i stedet for å være en ytterligere belastning ved et fengselsopphold.

Spørreundersøkelsen viser også at de botlagte er godt fornøyd med samarbeidet med friomsorgen. Flere fremhever at de blir behandlet med respekt, noe som anses som en forutsetning for at bøtetenesten skal fungere. Det anses videre som en fordel at arbeidslederne har bakgrunn som håndverkere. De bidrar både som veiledere i det praktiske arbeidet og har øye for å finne aktuelle oppdragsgivere.

Til nå er alle timer bøteteneste gjennomført i form av samfunnsnyttig teneste, i tråd med forarbeidene³³ og utkast til forskrift om bøteteneste § 3, som sier at det bare unntaksvis skal tilbys annen type sysselsetting. Arbeidslederne har i kartleggingssamtalene konkludert med at alle søkere, bortsett fra de to som fikk avslag, har vært egnet til å gjennomføre samfunnsnyttig teneste, slik at det ikke har vært behov for annen tilrettelegging. Arbeidslederne har fått inntrykk av at de botlagte ønsker å gjøre opp for seg i form av samfunnsnyttig teneste, ved at de kan yte noe tilbake til samfunnet. Dette kan også synes mest hensiktsmessig av hensyn til en gjenopprettende effekt og aksept i samfunnet.

På sikt kan det tenkes at det for noen botlagte vil være mer hensiktsmessig å igangsette andre typer tiltak, som individuelle samtaler, program, økonomirådgivning eller konfliktrådsbehandling. Det kan imidlertid være utfordrende hvis det er snakk om få timer bøteteneste. Dessuten kan botlagte betale seg ut når som helst, og man risikerer at et påbegynt opplegg avsluttes før det er fullført. Ved lange avstander, som i Troms, kan det være tilfeldig hvilke tiltak det er mulig å gjennomføre. Det vil f.eks. ikke være mulig å igangsette kurs eller samtaler i regi av friomsorgen hvis botlagte bor langt unna Tromsø. På steder der geografien er mer konsentrert vil det lettere kunne gjennomføres, og bør benyttes unntaksvis når behovet reiser seg.

Som det fremgår av rapporten har friomsorgen satt inn mye ressurser for å inngå avtaler med kommunene i Troms fylke. Arbeidslederne gir uttrykk for at samarbeidet fungerer bra i de fleste kommuner, selv om det noen steder tok lang tid før avtaler kom på plass. Arbeidet som

³³ Prop. 93 L (2010-2011).

er gjort med å etablere avtaler i Troms fylke har en god synergieffekt med tanke på annen type straffegjennomføring i samfunnet, ved at samarbeidet i større grad har blitt formalisert.

Det tok noe tid før kriminalomsorgens datasystem var tilpasset bøttenestene. Friomsorgen sier seg i dag stort sett fornøyd med verktøyet, selv om noen små feil gjenstår å rette opp i, f.eks. at systemet regner feil ved føring av timer. Systemet klarer heller ikke å beregne halve arbeidsdager. Friomsorgen har sendt en oversikt over mangler i datasystemet til KDI, og det anbefales at KDI prioriterer arbeidet med å rette opp dette.

Så langt kan det synes som at arbeidslederne hatt kapasitet til å følge opp sysselsettingen i stor grad. Som det fremgår tidligere i rapporten er de alltid til stede ved iverksettelse og avslutning av bøttenestene. I tillegg er de mye til stede som veiledere under utføring av oppdragene og de sørger ofte for transport av botlagte til og fra arbeidsoppdrag. Spørsmålet er om arbeidslederne vil ha kapasitet til å følge opp de botlagte i like stor grad etter hvert som antall personer under bøtteneste øker. Det antas at mer av kontrollfunksjonen må overlates til oppdragsgiverne, med gode rutiner for tilbakemeldinger til friomsorgen. For at ordningen med bøtteneste skal bli allment akseptert i samfunnet, anses det som viktig at det foretas kontroll med at arbeidsoppdrag faktisk blir utført. Det vises også til uttalelse fra en av de botlagte som besvarte spørreskjemaet, hvor det fremgår at han ønsket mer oppfølging av om han jobbet eller ikke. Det kan videre synes som at arbeidslederne bør fritas for noe administrativt arbeid for at de skal kunne bruke mer tid på oppfølging av de botlagte (se kap. 5.4. ovenfor).

Studien viser at det ved mistanke om brudd på vilkår om rusforbud kun har vært reagert med muntlig advarsel, avvisning fra arbeidsplassen og beskjed om å møte igjen på et senere tidspunkt. Det kan synes som at denne praksisen er lite forenlig med den som gjelder for domfelte som gjennomfører samfunnsstraff, til tross for at kravet om upåvirket oppmøte er det samme. Det vises til tidligere nevnte eksempel, der to personer var mistenkt for å ha møtt beruset til arbeid, en under bøtteneste og en under samfunnsstraff. Bøttenestesaken ble behandlet på en langt mildere måte enn samfunnsstraffsaken. Dette gir uheldig signaleffekt, og undergraver ordningen med bøtteneste.

Som tidligere nevnt i rapporten blir det normalt foretatt en klinisk vurdering av om botlagte er beruset ved oppmøte til avtaler, og det foretas utåndingsprøve ved mistanke. Det er ikke foretatt urinprøver av botlagte. Det følger av straffegjennomføringsloven § 16 a tredje ledd at kriminalomsorgen skal kontrollere at botlagte overholder forutsetninger og vilkår. Loven sier ingen ting om hvilke typer kontrolltiltak som kan benyttes. Det henvises ikke til andre bestemmelser i straffegjennomføringsloven som regulerer dette (f.eks. straffegjennomføringsloven § 56, vedrørende kontrolltiltak overfor samfunnsstraffdømte eller straffegjennomføringsloven § 29, som gjelder innsatte). Selv om bøtteneste er et alternativ til subsidiær fengselsstraff kan ikke § 29 komme til anvendelse, så lenge straffen gjennomføres utenfor fengsel. I utkast til retningslinjer om bøtteneste står det at friomsorgen kan pålegge botlagte å avlegge utåndingsprøve og urinprøve for å kontrollere at vilkåret om rusforbud er overholdt. Det følger av legalitetsprinsippet at den utøvende makt aldri kan gripe inn overfor en borger uten hjemmel i lov. Urinprøvekontroll og utåndingsprøve anses som så inngripende tiltak at det kreves hjemmel i lov.

Et annet spørsmål er hvilken effekt en eventuell urinprøvetaking vil ha for botlagte. Det tar langt tid å få svar på en urinprøve. I mellomtiden kan botlagte ha gjennomført flere timer

bøtjetjeneste, kanskje til og med avsluttet gjennomføringen. En eventuell positiv urinprøve vil i slike saker ikke ha noen betydning. Resultatet kan imidlertid være nødvendig for å kunne dokumentere eventuell gjentatt rusing ved vurdering av om bøtjetjenesten skal avbrytes og vedkommende overføres til fengsel.

Som det fremgår av rapporten hender det at botlagte *avlyser planlagte timer*, enten pga. sykdom eller andre gjøremål. Dette krever ekstra ressurser og går på bekostning av andre. Det kan være begrenset med plasser på en arbeidsplass, og planlagte timer settes bl.a. opp med utgangspunkt i hvor det er ledig kapasitet. Friomsorgen har til nå vært svært tålmodig i enkelte saker, og har ikke avkrevet legeerklæring ved sykdomsfravær. For å harmonere med rutinene som gjelder ved samfunnsstraff og EK kan man vurdere om det er hensiktsmessig å stramme inn på denne praksisen og forlange legeerklæring ved sykefravær. Selv om det i utgangspunktet er ønskelig at botlagte gjennomfører de planlagt timene bøtjetjeneste, er det likevel en grense for hvor mange advarsler som bør gis før det medfører overføring til fengsel. Det må forutsettes at fengslene frigir plasser til disse bøtesonerne, noe som med dagens press på fengselsplasser er vanskelig.

Etter at det ble opprettet en kontaktperson ved *Statens innkrevingsentral (SI)* opplyser friomsorgen at de har hatt et godt samarbeidet med disse. Til tross for dette fremhever friomsorgen at mye ressurser går med på å finne ut av om botlagte har uoppgjorte bøter. Det kan synes som at informasjonen stopper opp hos politiet, etter at SI rutinemessig har varslet bøtekontoret om innbetalte bøter. Friomsorgen gir uttrykk for at det kan ta lang tid (inntil flere måneder) før politiet sender informasjon om innbetalinger til friomsorgen, noe bøtekontoret begrunner med at de ikke har kapasitet til å formidle beskjeden raskere. Dette medfører at friomsorgen i enkelte saker bruker mye ressurser på saksbehandling og planlegging av bøtjetjeneste som bortfaller helt eller delvis som følge av at botlagte har betalt boten. For å unngå at friomsorgen bruker unødige ressurser på botlagte som er uaktuelle for bøtjetjeneste, bør det innføres bedre varslingsrutiner mellom bøtekontoret og kriminalomsorgen. Det enkleste vil være om kriminalomsorgen får tilgang til SIs dataverktøy, slik at man uavhengig av ansatte ved SI eller bøtekontoret kan finne ut hvorvidt bøkene er betalt. Det er forståelse for at mulighetene begrenses av hensyn til taushetsplikt, med det er ønskelig at det finnes en akseptabel løsning. Kriminalomsorgsdirektoratet bør prioritere arbeidet som er igangsatt i forbindelse med dette.

Troms og Finnmark friomsorgskontor har kommet godt i gang med å etablere rutiner og inngått avtaler med oppdragsgivere. Samtidig er det flere oppgaver som må gjøres. Det anbefales at pilotprosjektet fortsetter i Troms fylke for å øke antall gjennomføringstimer. I tillegg bør pilotprosjektet utvides til en eller flere byer (f.eks. Oslo eller Bergen), som gir et større søkergrunnlag og hvor man kan administrere flere timer bøtjetjeneste innenfor et mindre geografisk område. På den måten kan man få testet ut en annen type organisering og erfare eventuelle stordriftsfordeler.

Det er uvisst hva som skjer når straffeloven 2005 trer i kraft. Antall bøtesonere vil trolig bli betydelig redusert, da den subsidiære fengselsstraff etter ny bestemmelse som hovedregel bare skal gjennomføres i tilfelle hvor lovbryteren har betalingssevne, men likevel unnlater å betale. Målgruppen for bøtjetjeneste vil således bli innsnevret. Nyeste signaler fra Regjeringen går ut

på at straffeloven 2005 skal iverksettes i løpet av 2015.³⁴ Ved en fortsettelse av pilotprosjektet i Troms fylke og eventuell utvidelse til en annen by, vil man kunne erfare hvordan ny straffelov vil slå ut med hensyn til målgruppen for bøtteneste.

³⁴ <http://www.dagbladet.no/2014/02/15/nyheter/rettssaker/politi/politikk/straffelov/31831388/>.

KILDER OG LITTERATUR

Halvårsrapport fra Kriminalomsorgsdirektoratet til Justis- og beredskapsdepartementet datert 30.06.14.

Innst. 384 L (2010-2011) *Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffegjennomføringsloven mv. (bøteteneste som alternativ til fengsel hvis boten ikke betales.)*.

Innst. O. nr. 82 (2006-2007) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffegjennomføringsloven mv. (tiltak for å avvikle soningskøen og bedre innholdet i soningen mv.)*.

Innst. S. nr. 169 (2008-2009) *Innstilling frå justiskomiteen om straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn*.

Kriminalomsorgens årsstatistikk – 2013. Oslo: Kriminalomsorgen. Hentet fra <http://www.kriminalomsorgen.no/statistikk-og-noekkeltall.237902.no.html>.

Kristoffersen, Ragnar (2013). *Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2008-2012*. (KRUS-Rapport 1/2013). Oslo: KRUS.

Meld. St.12 (2014-2015) *Utviklingsplan for kapasitet i kriminalomsorgen*.

NOU 1983:57 *Straffelovgivningen under omforming*.

Ot.prp. nr. 31 (2006-2007) *Tiltak for å avvikle soningskøen og bedre innholdet i straffegjennomføringen*.

Prop. 93 L (2010-2011) *Endringer i straffegjennomføringsloven mv. (bøteteneste som alternativ til fengsel hvis boten ikke betales.)*.

Prosjektbeskrivelse – bøteteneste – Troms fylke (datert 04.02.14).

Rapport – bøtetenesten som pilotprosjekt i Troms fylke (brev fra KDI til Justis- og beredskapsdepartementet datert 30.06.14).

Risikovurdering av bøtetenesten, 07.02.11 (Foretatt av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning).

Statistisk sentralbyrå. (2014) *Kriminalstatistikk: Tabeller* Hentet fra <https://www.ssb.no/a/kortnavn/a-krim-tab/>.

Statusrapport 25.02.14 fra Troms friomsorgskontor: *Bøtepiloten ved Troms friomsorgskontor. Statusrapport 25.02.14*.

Statusrapport 30.06.14 fra KDI: *Rapport – bøteteneste som pilotprosjekt i Troms fylke*.

Statusrapport 28.08.14 fra Troms friomsorgskontor: *Statusoppdatering bøtetenesten. Troms friomsorgskontor.28.08.2014*.

Statusrapport 17.11.14 fra Troms og Finnmark friomsorgskontor: *Statusrapport bøtetenesten Troms & Finnmark friomsorgskontor*.

Straffegjennomføringsloven, LOV-2001-05-18-21. (2014) Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>

Straffeloven, LOV-1902-05-22-10. (2014). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10?q=straffeloven>

Straffeloven, LOV-1905-05-20-28. (2014). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffeloven>

Straffeprosessloven, LOV-1981-05-22-25. (2014). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25?q=straffeprosess>

Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn.*

Utkast til forskrift og retningslinjer for bøteteneste (oversendt fra KDI til Justis- og beredskapsdepartementet høsten 2014. Ikke fastsatt).

VEDLEGG

1. Spørreskjema til botlagte.
2. Forespørsel om deltakelse i evalueringsprosjekt – informasjon.
3. Informasjonsskriv til botlagte.
4. Søknadsskjema.
5. Kartleggingskjema.
6. Krav for gjennomføring av bøtesoning.
7. Gjennomføringsplan.
8. Straffegjennomføringsloven § 16a - Gjennomføring av subsidiær fengselsstraff ved bøtetjeneste.

Vedlegg 1 – Spørreskjema til botlagte

Kvalitetsmåling av bøteteneste

Opplysninger om deg under straffegjennomføringen:

1. Kjønn: 1. ☐ Mann 2. ☐ Kvinne	2. Hvor gammel er du? (Skriv hvor gammel du er)
3. Høyest fullført utdanning: 1. ☐ Grunnskole 2. ☐ Videregående 3. ☐ Høyskole 4. ☐ Universitetsgrad 5. ☐ Yrkesfaglig fagbrev 4. ☐ Ikke fullført grunnskole 5. ☐ Annet, spesifiser _____	4. Yrkesstatus: 1. ☐ Går på skole 2. ☐ I arbeid 3. ☐ På trygd eller attføring 4. ☐ Arbeidsledig 5. ☐ Arbeider deltid 4. ☐ Mottar sosialhjelp 5. ☐ Annet, spesifiser _____
5. Hva er du botlagt for? (Skriv hva du er botlagt for)	6. Hvor stor er boten? (Skriv størrelsen på boten)
7. Har du betalt deler av boten? 1. ☐ Nei 2. ☐ Ja, før påbegynt bøtesoning 3. ☐ Ja, etter påbegynt bøtesoning	8. Bøtetenesten: Fastsatt timetall: _____ Fastsatt gjennomføringstid: _____

Informasjon du har fått om muligheter for bøteteneste:

9. Hvor fikk du først informasjon om muligheten for bøteteneste? 1. ☐ Av advokat 2. ☐ I retten 3. ☐ I brev fra kriminalomsorgen 4. ☐ Av en som har gjennomført tidligere 5. ☐ I fengsel 6. ☐ Andre, spesifiser _____
10. Hvor fornøyd var du med informasjon om innholdet i bøtetenesten og hva som var forventet av deg? 1. ☐ Veldig fornøyd 2. ☐ Fornøyd 3. ☐ Litt fornøyd 4. ☐ Ikke fornøyd Eventuell kommentar:

Innholdet i straffegjennomføringen:

11. Hvordan har du gjennomført de pålagte timene bøteteneste?

1. Samfunnsnyttig tjeneste
2. Annet, spesifiser _____

12. Hvilke tiltak har du hatt kontakt med under straffegjennomføringen?

1. NAV trygd
2. NAV arbeid
3. Frivillig organisasjon, spesifiser _____
4. Økonomirådgiver
5. Andre tiltak, spesifiser _____
6. Har ikke hatt kontakt med andre tiltak

Dine oppfatninger:

13. Hvor fornøyd er du med gjennomføringen av bøtetenesten?

1. Veldig fornøyd
2. Fornøyd
3. Litt fornøyd
4. Ikke fornøyd

Utfyll gjerne med følgende:

Hva var positivt?

Hva var negativt?

14. Hvilke tiltak har vært viktigst for deg?

15. Dersom du selv kunne velge, hvilke tilbud burde du hatt under gjennomføringen?

16. Hvor fornøyd er du med samarbeidet med friomsorgen under straffegjennomføringen?

1. Veldig fornøyd
2. Fornøyd
3. Litt fornøyd
4. Ikke fornøyd

Eventuell kommentar:

17. Ta stilling til påstanden nedenfor og kryss av for riktig svar:

Jeg synes bøtStraff har vært krevende å gjennomføre:

- 1. Helt enig
- 2. Litt uenig
- 3. Delvis enig
- 4. Helt uenig

Eventuell kommentar:

18. Vil du anbefale andre å søke om bØtetjeneste?

- 1. Ja
- 2. Nei

19. Har bØtesoning vært med på å endre situasjonen din?

- 1. Ja
- 2. Nei

20. Har du tro på et liv uten kriminalitet de neste fem årene?

- 1. Ja
- 2. Nei

21. Eventuelle kommentarer hvis det er noe spesielt du har lyst til å trekke frem:

Tusen takk for at du tok deg tid til å fylle ut dette skjemaet!

Vedlegg 2 – Forespørsel om deltakelse i evalueringsprosjekt - informasjon

Forespørsel om deltakelse i evalueringsprosjektet

«Bøtjetjeneste som alternativ til subsidiær fengselsstraff hvis boten ikke betales»

Bøtjetjeneste ble innført som et prøveprosjekt i Troms fylke 1. januar 2014. Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) v/Birgitte L. Storvik har fått i oppdrag av Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) å evaluere prosjektet for å vurdere om det bør utvides til hele landet. Prosjektet er avhengig av tilbakemeldingene dine for å evaluere og utvikle tiltaket. Alle som gjennomfører bøtjetjeneste vil bli forespurt om å delta i undersøkelsen.

Svar på spørsmålene og kryss av for påstandene på de neste sidene. I det siste spørsmålet (spørsmål 21) kan du også skrive inn dine kommentarer eller synspunkter om du har mer på hjertet.

Det er frivillig å svare på skjemaet, og du kan hoppe over spørsmål du ikke ønsker å svare på. Du gir samtykke til å være med i undersøkelsen ved å sende inn skjemaet. Alle opplysningene vil bli behandlet på en slik måte at de ikke kan knyttes til deg som person. Opplysningene vil bli oppbevart på en forsvarlig måte. Forskningsprosjektet skal etter planen avsluttes innen 31.12.2015. Da vil spørreskjemaene bli makulert.

Utfylt skjema legges i vedlagte konvolutt og leveres til din arbeidsleder. Arbeidsleder sørger for at konvolutten sendes uåpnet til Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) v/Birgitte L. Storvik.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Tusen takk for hjelpen!

OBS! Ikke skriv navn på skjemaet.

Vennlig hilsen

Birgitte L. Storvik
v/Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS)
Postboks 6138 Etterstad
0602 OSLO

Tlf: 23 06 71 62

Vedlegg 3 – Informasjonsskriv til botlagte

INFORMASJON OM BØTETJENESTE – XXXXXXXXXXXXXXXX

Vi viser til

- Forelegg av xxxxxx med restbeløp på x,- subsidiært x dager fengsel.
- Forelegg av xxxxxx med restbeløp på x,- subsidiært x dager fengsel.

Troms og Finnmark friomsorgskontor sender dette brevet til alle botlagte bosatt i Troms fylke som har ubetalte bøter og hvor politiet har bedt om at den subsidiære fengselsstraffen skal sones.

Hensikten med dette brevet er å informere om bøtetjenesten - et alternativ til soning av bøter i fengsel.

Bøtetjeneste innebærer at du for hver dag av den subsidiære fengselsstraffen i stedet skal utføre to timer samfunnsnyttig tjeneste i regi av Troms og Finnmark friomsorgskontor.

Hvis du ønsker å gjøre opp boten ved å utføre bøtetjeneste i stedet for å sone dagene i fengsel, må du returnere vedlagt svarslipp innen 14 dager (Bruk vedlagte ferdigfrankerte konvolutt)

Du kan også kontakte friomsorgskontoret pr. telefon 77 66 19 00 eller e-post: postmottak-9641@kriminalomsorg.no

Dersom du søker vil kriminalomsorgen vurdere om du oppfyller kravene for denne straffgjennomføringen. Når din søknad er mottatt vil Troms og Finnmark friomsorgskontor kontakte deg for å avtale en samtale. Kriminalomsorgen vil fastsette timetall for bøtetjenesten, en gjennomføringstid og det nærmere innholdet i bøtetjenesten.

Det er Troms og Finnmark friomsorgskontor som innvilger eller avslår søknaden, kriminalomsorgen regionalt nivå er klageinstans. Det er også Troms og Finnmark friomsorgskontor som skal kontrollere at botlagte overholder forutsetninger og vilkår for bøtetjenesten.

Generell informasjon om bøtetjenesten:

- Formålet med ordningen er å gi botlagte en mulighet til å gjøre opp for seg uten å sone i fengsel.
- Botlagte må bo enten fast eller midlertidig i Troms fylke.
- Botlagte må gi opplysninger om sitt bosted og andre forhold som av betydning for gjennomføringen av bøtetjenesten.
- Botlagte må møte til fastsatt tid og sted for bøtetjeneste i upåvirket tilstand.
- Botlagte skal ikke utøve en adferd som kan true sikkerheten til personer som deltar under bøtetjenesten eller påvirke miljøet på en særlig negativ måte.

I forbindelse med gjennomføring av straff, vil kriminalomsorgen innhente personopplysninger om den botlagte. I medhold av personopplysningsloven har den botlagte rett til å vite hvilke opplysninger som innhentes, hvor de innhentes fra og til hvilket formål. Den botlagte har rett til innsyn i opplysningene med mindre slikt innsyn er unntatt etter loven.

For mer informasjon om prøveordningen med bøtetjeneste kontakt Troms og Finnmark friomsorgskontor på telefon 77 66 19 00. For information in English call 77 66 19 00.

Vedlegg 4 – Søknadsskjema

SVARSLIPP

Fornavn:

Etternavn:

SØKNAD OM BØTETJENESTE

Navn:

Fødselsdato:

Adresse:

Postnummer/poststed:

E-postadresse:

Telefon privat:

Telefon arbeid:

Telefon mobil:

Statsborgerskap:

Jeg ønsker å gjennomføre bøtetjeneste i stedet for å sone den subsidiære straffen i fengsel.

Dato: _____ Underskrift: _____

Søknad sendes i retur innen fjorten dager. Returadresse: **Kriminalomsorgen Troms og Finnmark
friomsorgskontor, Dokumentsenter Postboks 694, 4305 SANDNES**

Søknaden kan også sendes via e-post til: Postmottak-9641@kriminalomsorg.no

Ved spørsmål om ordningen kan Troms og Finnmark friomsorgskontor kontaktes pr. telefon 77 66 19 00

Vedlegg 5 – Kartleggings skjema

Kartleggings skjema – Bøtetenesten.

Navn.		Fødselsdato.
Adresse.		
Doculivenr :	Tlf nr.	E-post:
ID kontroll :		
Utdanning / Kurs.		
Arbeidserfaring / Tidligere arbeidspraksis.		
Helsetilstand Fysisk/psykisk:		
Forhold til rusmidler/ legale legemidler:		
Vurdering av klienten :		
Søknad anbefales / anbefales ikke		
Dato :		
Førstekonsulent	Koordinator	
.....	

Vedlegg 6 – Krav for gjennomføring av bøtesoning

Krav for gjennomføring av bøtesoning

Etter straffegjennomføringslovens § 16 a kan subsidiær fengselsstraff gjennomføres som bøtetjeneste.

Botlagte må blant annet:

- Godta de krav og vilkår som kriminalomsorgen fastsetter for bøtetjenesten.
- Botlagte må bo fast eller midlertidig i Troms fylke.
- Botlagte må gi opplysninger om bosted og andre forhold som har betydning for gjennomføringen av bøtetjenesten.
- Botlagte må møte til fastsatt tid og sted for bøtetjenesten.
- Botlagte må møte i upåvirket tilstand.
- Botlagte skal ikke utøve en adferd som kan true sikkerheten til personer som deltar under bøtetjenesten eller påvirke miljøet på en særlig negativ måte.
- Botlagte må være villig til å avgi utåndingsprøve ved bruk av alkometer.
- Botlagte må selv dekke reiseutgifter og andre kostnader i forbindelse med bøtesoningen.

Jeg er kjent med ovennevnte krav og forpliktelser for gjennomføring av bøtetjeneste.

.....
Dato

.....
Botlagtes underskrift

Vedlegg 7 - Gjennomføringsplan

GJENNOMFØRINGSPLAN FOR BØTETJENESTE

Navn på botlagte/fødselsdato

Det vises til vedtak av xx.xx.xx der du er innvilget gjennomføring av bøteteneste. Tidspunkt for iverksettelse er xx.xx.xx. xx timer bøteteneste skal utføres med en gjennomføringstid på xx måneder. Bøtetenesten skal være avsluttet innen xx.xx.xx.

1. Personopplysninger.

Navn :

Fødselsnummer :

Bostedsadresse :

Mobiltelefon nummer :

2. Praktisk gjennomføring av bøtetenesten.

Botlagte plikter å delta på arbeid som organiseres og administreres av Troms og Finnmark friomsorgskontor. Arbeidet skal tilpasses og tilrettelegges den botlagtes arbeidsevne. Arbeidet skal falle inn under det som friomsorgen beslutter som samfunnsnyttig tjeneste.

Sysselsettingssted	Arbeidsbeskrivelse	Datoer / arbeidstid.	Forventet timetall

Første oppmøte :

Der fullstendig antall timer ikke er fastsatt vil friomsorgen beslutte dette på et senere tidspunkt.

3. Bruk av materiell.

Botlagte skal behandle kriminalomsorgens materiell på ordentlig vis. Dette gjelder verktøy, maskiner og utlånt tøy. Kriminalomsorgen besørger ytterbekledning og vernesko. Botlagte er selv ansvarlig for innertøy tilpasset årstiden og formålet. Kriminalomsorgen erstatter ikke innerbekledning som botlagte skader under bøtetenesten. Alt utlånt materiell skal daglig innleveres til kriminalomsorgen.

4. Andre krav

- Botlagte må bo fast eller midlertidig i Troms fylke.

- Botlagte må møte til fastsatt tid og sted i upåvirket tilstand. Utåndingsprøve kan bli avkrevd.
- Botlagte skal ikke utøve en atferd som kan true sikkerheten til personer som deltar under bøtetenesten eller påvirke miljøet på en særlig negativ måte.
- Botlagte må gi opplysninger om sitt bosted og andre forhold som er av betydning for gjennomføring av bøtetenesten.

5. Betaling av resterende bøter.

Botlagte kan på ethvert tidspunkt av bøtetenesten betale resterende bøter. Ved forespørsel til kriminalomsorgen vil timer som er utført regnes fra og resterende botbeløp og betalingsinformasjon bli opplyst til botlagte. Kriminalomsorgen krever skriftlig dokumentasjon fra bank / post om at de resterende bøter er betalt til Statens innkrevingsentral.

6. Avsluttet bøteteneste.

Bøtetenesten avsluttes når fastsatt timetall er oppnådd eller når botlagte har betalt resterende bøter. Dette er uavhengig av fastsatt gjennomføringstid.

7. Brudd på krav og vilkår.

Ved gjentatte eller grove brudd på fastsatte krav og vilkår kan kriminalomsorgen beslutte å avbryte bøtetenesten. Botlagte vil da bli innkalt til et fengsel for soning av resterende del av bot.

8. Klageadgang.

Dette vedtaket kan påklages til kriminalomsorgen region nord. Klagefristen er 7 dager fra underretningen om vedtaket er mottatt, jf. straffegjennomføringslovens § 7 bokstav e. Klagen sendes om Kriminalomsorgen Troms og Finnmark friomsorgskontor. En klage vil ikke ha oppsettende virkning med mindre dette bestemmes av kriminalomsorgen.

Du har rett til å se sakens dokumenter i den utstrekning dette følger av forvaltningslovens §§ 18 og 19, jf. straffegjennomføringslovens § 7 bokstav c. Du kan videre be om veiledning i sakens anledning, jf. forvaltningslovens § 11.

Dato og underskrift.

.....
Kriminalomsorgen

.....
Kriminalomsorgen

Jeg har lest og forstått overnevnte gjennomføringsplan og er inneforstått med de vilkår som gjelder og at brudd på disse kan føre avslutning av bøtetenesten og overføring til fengsel

.....
Botlagte

Vedlegg 8 - Straffegjennomføringsloven § 16a

«Gjennomføring av subsidiær fengselsstraff ved bøtteneste

Dersom den som skal gjennomføre subsidiær fengselsstraff fastsatt i dom, forelegg eller forenklet forelegg, samtykker til det, kan kriminalomsorgen beslutte at den subsidiære fengselsstraffen skal gjennomføres ved bøtteneste. Gjennomføring ved bøtteneste forutsetter at den botlagte har bosted og opphold i Norge i gjennomføringstiden. Kriminalomsorgen skal forespørre botlagte om samtykke ved innkalling til soning av den subsidiære fengselsstraffen.

Dersom vilkårene for bøtteneste er til stede, fastsetter kriminalomsorgen et timetall for bøttenesten fra 2 til 180 timer og en gjennomføringstid fra 20 dager til 6 måneder. Dersom straffeloven § 63 er brukt, kan kriminalomsorgen fastsette et timetall for bøttenesten på inntil 270 timer og en gjennomføringstid på inntil 9 måneder.

Kriminalomsorgen fastsetter det nærmere innholdet i bøttenesten innenfor de rammene som er fastsatt i dom på bot eller i forelegg. § 53 første og tredje ledd, § 54 første ledd bokstav a til c og e, annet og tredje ledd, og § 57 gjelder tilsvarende. Kriminalomsorgen skal kontrollere at botlagte overholder forutsetninger og vilkår.

Dersom den botlagte forsettlig eller uaktsomt bryter bestemmelser gitt i eller i medhold av tredje ledd, skal kriminalomsorgen påpeke bruddet overfor botlagte, klargjøre kravene på egnet måte og gjøre botlagte kjent med følgene av gjentatte brudd.

Ved gjentatte brudd på vilkår eller forutsetninger, eller dersom det er sannsynlig at botlagte har begått eller vil begå straffbar handling eller unndra seg gjennomføringen, gjelder bestemmelsene om tilbakeføring til fengsel i § 14 sjette og sjuende ledd. Kriminalomsorgen kan avbryte gjennomføringen.

Departementet gir forskrift med nærmere regler om bøttenesten, herunder blant annet fastsetting av timetall, innhold og gjennomføring, og avbrudd.»